אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם-מענדעל

שלום-עליכם פאָלקספאָנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1919

ערשטע אויפלאגע — — — — — — — — — — — — — אקטאבער 1918
צווייטע אויפלאגע — — — — — — — — — — — — — — מאי 1919



מנחם־מענדעל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאגע	I—II
לאָנדאָן	9
פאַפּיערלעך	43
מיליאָנען	81
אַ בכבוד'ע פרנסה	155
עס פיעדעלט נישט	181
שלום־שלום־מזל	205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאס איז נעבאך א איד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענליך און נאהענט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאהר 1892 אויף דער אדעסער „קליינער בערזע", האבען מיר נאכדעם דורכ־געמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „געגאנגען" מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאס, וואס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטערינגע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפים וואס, האב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און נעדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין ווייב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריעף־פענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

II.

וועט וועלען שרייבען א בריעף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט געפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפירלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מיליאנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אגענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאס הייסט, הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אויס, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריעף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואס די געשעפטען זיינע געהען איהם דערוייל גוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אננעלעגט איז דאס ניט. דערפאר איז דאס אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נאר די זעצערס, ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואס ס'איז קירצער, איז דאס אלץ בעסער. די וואס וועלען געפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטערינע אויפלאגען זאל דאס ווערען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט"...

שלום־עליכם.

נערווי (איטאליא). ערב חנוכה תר"ע.

פּרעסער בערזע.

געשריבען אין יאָהר 1892.

לאָנדאָן

(ארעסער בערזע).

I.

מנחם-מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה-שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די הינע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די גאָל־דענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאַכען. שטעל דיר פאָר, איך נעה מיר ארויס מיט'ן שטעקעל אין ג ר ע צ ק אריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האַנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאַלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אזוי לאַנג ארומגעדרעהט אין ג ר ע צ ק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּיס רעכטס, היינו: איך האַנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי גאָר נישקשה־דיג! מע חאַפּט

אַ מאָל אַ כף־הא׳ער, אַ מאָל אַ פּופּצינגער, און אַ מאָל, אַז עס נעראַט, אַ הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן“ איז אַזאַ מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפּיס אַ שמש, און האָט געכאַפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אַלע־מען מיט׳ן קאָטער. איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואַלגערט זיך דאָ גאָלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפאָהרען אהער קיין אדעס. וועסט דו דאָך פרעגען: ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאָהרען בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אפנים, אַז ס׳איז מיר בעשערט פון גאָט, איך זאָל פערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט ווע סט דו הערען, ווי אַזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט אַ מענשען.

אַז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אָפּ־נעמען דאָס נדן, פרעגט ער מיך: וואָס בעדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אַז קיין מזומן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראַצקי׳ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אַבי געלד. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַכראַכ׳ען קיין וואַרשאָ. זאָג איך: לאָז זיין קיין וואַרשאָ, אַבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר וואַרשאָ? וואַרשאָ איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַרבאַש׳ען קיין אדעס. זאָג איך: לאָז זיין אדעס, אַבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך אַ מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אַזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האָט איהם אָבער געהאָלפען, ווי אַ טוידטען באַנקעס; איך, אַז איך זאָג געלד, איז געלד! געהט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסעלעך צו ת״ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף שי״ן קערבלעך גיט ער מיר איין אָנווייזונג צו

בארבאַש'ען קיין אַרעס. און דאָס איבעריגע ניט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאָז גריסען שוועך און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. אַז איך בין געקומען מיט דער אַנווייזונג צו בארבאַש'ען, זאָגט מען מיר, אַז די אַנווייזונג איז גאָרניט קיין אַנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז אַ סוכה־שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואַגאָן ווייץ, און לאָז מען אַקאָרשט די ווייץ פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט געבען געלד. אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! האָב איך באַלד אַוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אָטקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אַז מאָמער שיקט ער ניט אַרויס תיכף ומיד די ווייץ, וועל איך איהם קלאָפּען אַ דעפּעש. בקיצור, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו אַ מזומנ'ער הונ־דערטער און אויף רי״ש קערבלעך אַ וועכסעלע. אַצינד פערשטעהסט דו שוין, פאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב גערעכענט, אַז די שי״ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהט מען אַרויס, אַז אַ מענש טאָר ניט איבערטראַכטען אויפ'ן ערגסטען. ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס אַריינגעבראַכט אין „לאָנדאָן" אַריין, איינגעהאַנדעלט אַ רעמעל סחורה, „האָסלעך" און „בעסלעך", און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אַז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז עס האָט זיך מיר וויעדער אָנגערופען די אַמאָלעדיגע ספּאַזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט געוואָרען, וואָס האָט דיר געמאַכט אַזאַ שענעם מחק פון די פּופּ־צעהנהונדערט קרעפּלעך נדן, אַזאַ יאָהר, אַזאַ מזל! ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאַץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ'האָב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע. וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אַזש אַהין קיין אדעס. דיין גליק, וואָס די מאַמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אַז דו פערדיענסט, דאַנקען גאָט, געלד, איז ביי אונז אַלעמען אַוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אַכציג שוואַרצע יאָהר, מיינע שונאים, אַז דו שרייבסט שוין יאָ, שרייב זשע ווי אַ מענש! פּאַר וואָס זאָלסט דו ניט אַרויסשרייבען אַקוראַט, וואָס איז דאָס פּאַר אַ מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האַנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין אַרשין? צי אפשר פערקויפסט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעהע איך נים, דו זאָגסט, אז אָט האָסט דו איינגעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס וואַכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעדאַרפען אויך א רעגען!"... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאר וואָס פערקויפסט דו נים? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואָס שרייבסט דו נים, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו? עפּים גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין א פרעמדע, נים קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּים א פּאָליובאָווניצע, להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אז א קוה געהט אוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זיי־געזונד". מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך ווערען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים מים'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינע־שיינדעל.

III.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאָנדאָן", וואָרום אז ווי באַלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, הייגט לאַ כל־שכן אַ אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאָנדאָן" גופא איז איין איידעלע מאַטעריע. פער־קויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אַלע מינוט בייט זיך עס: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואָלוועל, אָט איז „האָס", אָט איז „בעס", דאָס הייסט, דאָס קערבעל דאָרט אין בערלין אָדער עס הויבט זיך, אָדער עס פאַלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אַזוי בערלין זאָגט, אַזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אָפּ משוגענערווייז, עס פליהען דע־פעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען אַרום ווי אויף אַ יריד, מאַכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז אַ טומעל, אַ בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען געמאַכט אַ „סטאַלאַזש", מיך געקאָסט אַ פופ־ציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מאַ־
כען אַ סמאַלאַזש". — בעדאַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל,
מע גיט אַוועק אַ פופציגער פאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ
קורס", קאָנסט דו דיר מאַכען פונ'ם „סמאַלאַזש" „צוויי זייטען",
היינו: צוויי „בעסען", אָדער צוויי „האָסען", אָדער גאָר בלייבען
שטעהן און פערקויפען יענעם אַ „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום"
(„שלום" הייסט ביי אונז אין אדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין
מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ", איז כפּרה
דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט אַ „סמאַלאַזש".
זאָלסט אָבער גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־
לעגען אַ פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט
העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה
השם, פערדיענען געלד, און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם
פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ גרויסען טעות. דער גוטער
יאָהר האָט איהם ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שענער בטוח! לאָם
איך נאָר וועלען אראָפּגעבען אַ „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצו־
קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך
גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען אַ פּאָר „האָסלעך", אָדער אַ פּאָר
„בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בעס־
שטעהן בעסער צו קויפען נאָך אַ „סמאַלאַזש". וואָס מעהר „סמאַ־
לאַזשען" איז אַלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סמאַ־
לאַזש", שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט
ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף
וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה לאָז נאָט
געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר   ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה
איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אליין נים אויף וואָס פאַר אַ וועלט איך בין. די שטאָדט אַדעס איז אונגעהייער גרויס, און אַלסדינג קאָסט דאָ טייער, און די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן הימעל. מע דאַרף קלעטערען אויף אייזערנע טרעפּ אַ האַלבע שעה, ביז מע קומט אַהיים, אַזש אונטער'ן הימעל, און אַ פענסטערעל איז אַ קליינס, ווי אין אַ טורמע. איך בין זיך מחיה, אַז ס'ווערד טאָג און איך קאָן מיך אַרויסחאַפּען פון דער טורמע אַהין אין נ ר ע צ ק אַריין, און דאָרטען טאַקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע חאַפּט איבער וואָס גאָט גיט, וואָרום ווער האָט צייט זיך אָוועקזעצען עסען, אַז מע דאַרף אַלע מינוט געוואָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאַר איז דאָ פרוכטען בזיל הזול. ווייַנטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתרילעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען וויינ־טרויבען אַלע טאָג, און אין מיטען גאַס, מע שעמט זיך גאָר נים.

[illegible]נ"ל.

IV.

פיינדשייטעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיך אנגעקוקט מאקי נאר ווי א משוגענעם! לאם איך אזוי וויסען, אויף א פולער וואך ניט אויסגערעדט זאל זיין, פון דער שטאדט אדעס, ווי איך הויב אפילו אן צו וויסען, וואס דו פלאפעלסט מיר אין דעם בריעף „העס" און „באס" און „רעלעזשאנס", דער שווארצער יאהר ווייסט אייך דארטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס, ווי האלעשקעס, עפיס איז ביי דיר דארטען געלט — שמעלט, הפקר ציבעלעס! אווראי קאן מען געהן אין גאלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פערשטעה ניט, האטש נעם מיר אראפ דעם קאפ, וואס איז דאס פאר א מין סחורה, וואס מע זעהט זי ניט? א קאץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפעלט דאס ניט. איך בין ביי מיין מאמען נישט געפרובט געווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאז מיך גאט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון לופט האפט מען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א רעלעזשאנס, שלאפט זיך גאר בעסער"... ווער לעגט זיך עס שלאפען מיט א רעלעזשאנס? עפיס מאדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו קאנסט פערצערען דעם פעטער מנשה'ס .וועכסעלעך, איז טאמער ווער איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... ווייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעס, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעס און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעס זיין די כפרה פאר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויכע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ. וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף וויינ־טרויבען! וויינטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז בימער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א נילדען איין עמער! נאר עס געהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינ־דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס געהט אצינד א מוראדיגער „בעס", האָב איך מיך אָנגעקויפט מיט „לאָנדאָן" ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאַלאַזשען". היינט בעדאַרף איך אָפּנעמען „דיפערענצען" עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאַכען „בעסען". זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דאָ געמאַכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואָלסט דו פערשטאַנען, וואָס הייסט אדעס; א שאָקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פונקט ווי געמאַכט א קאָנטראַקט. איך געה מיר ארויס אין ג ר ע צ ק, קום אריין אין א „קאפיי", זעץ מיך אנידער ביי א טישעל און שאַף מיר א גלעזעל טיי, צי קאַווע, צי עפּיס אנדערש; קומט צו געהן איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קיין קאָנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אפילו! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארויס דאָס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארויס און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפּעטער מיט א פּאָר שעה, אז גאָט הייסט, מע ווערד געוואָהר דאָס „טאַקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער איינענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג“ אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז נאט וויל צו „שלום“, וואכסט אן א נאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאהלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ'ם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען“ מיט אזוי פיעל „סטאלאזשען“? „סטאלאזשען“ איז ניט, ווי דו רופסט עס אן, „דעלעזשאנסען“. דעלעזשאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדא־מישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאזש“ איז א שטיקעל פא־פיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ'עט זיך אונטער, אז ס'וועט קומען „אולטימא“, דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, ג י ס ט דו, ווילסט דו, נ ע מ ס ט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאזש“? ווען נאט העלפט רעכטע „וואריאציעס“ אויף „לאנדאן“, און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קער־בעל אראפ אין דער ערד אריין, און דאס „לאנדאן“ טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפּיס נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאזשען“ האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס'איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלא־זשען“ וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר ניט זארגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסרינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אדעס, „אין בעסטען אָרדענונג“! און מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטערינגע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאַר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע ווערד פערברענט, און ביי נאַכט ווערד מען צעגאַנגען, אַזוי ווי וואַכס. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, ווערד די שטאָדט פּוסט. דער עולם צעפאָהרט זיך אויף די פאָנטאַנען, אויפ׳ן גרויסען פאָנטאַן, אָדער אויפ׳ן קליינעם פאָנטאַן, אָדער גאַר אויפ׳ן „לאַנדזשעראָן“. דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין האַרץ גלוסט, און קאָנסט זיך באָדען אין ים, און קאָנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלד!

הנ״ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" געזאגט געווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארניט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", באדט זיך אין „קארא־טקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, ווערסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אזש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפיס ניט, האטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואָס? ועה נאָר, אַז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלד נישט אָנריהרען, וואָרום טאָמער ווערד געמינערט אַ גראָ־שען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפּגעהן פון דער מאַמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאָנען, מיר דאַכט, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך בעדאַרף האָבען אַ זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אַריין, און וואָלענס אויף אַ קלייד, און אַ צוויי שטיקלעך מאָראָזעוו׳ס זאַנע. אַ מינדסטע נאַרישקייט בעדאַרף איך איהם אָנזאָגען, אַליין ווייסט ער נעבאך ניט, דער מוח איז איהם אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי די מאַמע זאָגט: „וועד סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם ניט מען אין זיים אַריין“... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האָב מיך גוט אריינגעחאפט אין „בעס“ אריין און געה שוין אצינד מיט „פעסט־לאָנדאָן“, דאָס הייסט, איך טהו שוין א געב אָדער א נעם מיט א מאָל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נאַטירליך, מיט א „דעפּאָ“. איך האָב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטאָרען, און עס קאָמפּעניררט מיר שוין זיצען ביי פאנקאָני'ן אין דער קאפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפּעגעלאנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און הייס זיך געבען א פּאָרציע מאַראָזשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאָר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פּראַק און הייסט, מע זאָל הייסען געבען מאראָזשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פּאָרציע מאראָזשענע, הייסט ער, מע זאָל הייסען געבען נאָך א פּאָרציע, און אז ניט, טאָר מען ניט זיצען און מע בעדארף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפּיס ניט שען פאר א שפּעגעלאנט, און אגב שטעהט דאָרט א גאָראָדאָוואָי און לאָקערט, מע זאָל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... אידען בעדארפען דאָך אָבער זיך יאָ ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען איהם

אַפּ, אַנטלויפֿען, בעהאַלטען זיך אויס ווי ווייט מענליך, און אַז ער
חאַפּט איינעם, טראָגט ער איהם אַפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין
אויסשטאַפּאַק אריין, ווי איינער רעדט: „אַט האָב איך אייך געב־
ראַכט אַ אידען“... און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו גלויבסט
ניט אין גרויסע „וואַריאַציעס“ מיט „דיפּערענצען“, איז אַ סימן,
אַז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אַט, למשל, זיצט איינער ביי
אונז אין קאַפּיי, ביי פּאַנקאָני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע“, טאָג
ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער
בעווייזט אויס מיט טויזענד ראיות, אַז סע שמעקט מיט מלחמה.
ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטען שיסען — ניט דאָ,
דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, וועלען
נישט פערגעסען אַט דעם ביסמאַרק'ען ווייל זיי ווילען לעבען!
עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכען אַ מלחמה,
עס קאָן גאָר אַנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען,
בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאַפּאָטע אויסטהון און
קויפען „סטאַלאַזשען“ און „בעסען“, „בעסען“ — אָהן אַ שיעור
„בעסען“! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח אַ מענטעלע, אַז איך
זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער
אויסגעקוקט אַ שענערע זאַך, דהיינו: אַ זייגערעל אַ גילדענס מיט
אַ מענדעליאָן און מיט אַ גילדען קייטעל מיט אַ בראַש, און בראַנ־
זעליעטען האָב איך געזעהען אין פענסטער, טאַקי ניט ווייט פון
פּאַנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פּרימאַ שבפּרימאַ! און מחמת איך
האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם
אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.
לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און
אידען זענען דאָ אַזוי פערטהאָן אין פּרנסה, אַז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת —
שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל, מוז איך מיך שבת
דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־
קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל“, מחמת אויבען
געהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען
מיט'ן פנים א הין. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין
מאל א חזן!) געהט דוקא געגאלט די בארד, נאר עברי קען ער
א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן,
אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא“, נעמט ער איין א מיתה־
משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת“ מעג מען הארכען אויף בי־
לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־
געטהאן אין קליינע טליתים'לעך — מחיה! ס'זאל זיין צוויי מאל
אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען
פיני'ן דאווענען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי
געהען ניט דאווענען. און אפילו די, וואס געהען דאווענען, דאווענען
אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע
אויסגעפאשעטע פנימ'ער, מיט די קליינע טליתים'לעך, און — שא!
טאמער וויל א איד א דאווען טהון א ביסעל העכער, קומט־צו צו
איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס'זאל זיין שטיל. —
מאדנע אידען אין דעם אדעס!

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אָדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אַז איך פערשטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דאַרף זיצען ביי פראַנקאָניין, ברענגען זאָל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאַכט דער רוח ווייסט וואָס? אַבי אויסברענגען געלד? און וואָס איז דאָס פאַר אַ משוגענער דאָרטען ביי אייך אין אָדעס, וואָס סע חלומ'ט זיך איהם, אַז מע שיסט, געשאָסען זאָל ער ווערען פון גאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאַמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואַסער"... גילדענע זייגערלעך מיט בראַנזעליעטען האָסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין אָדעס? אַ גדולה אויף דער באָבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „קרעפּלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפּלעך, נאָר אַ חלום"... דו חאַפּ זיך אריין בעסער אין אַ קלייט אריין און קויף מיר אַ שטיקעל וועבעל אויף וועש, און מאַרעפּאַלאַן אויף ציכלעך, און אַ פּאָר בייענע קאָלדרעס, און אַ ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפּיס נאָך. מאָהל דיר, אַז בליומע־זלאַטע בעדאַרף זיך שוין אָקענען מיר בלאָזען (אויפבלאָזען זאָל עס זי, ווי אַ פּאַחיר!). וואָס איז? זי טראָגט אַ האַלז פּערעל, זאָל עס

איהר טאַקי נאַר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס אַ דאָלי ביי איהר מאַן! לייט האָבען גליק צו אַלסדינג; נאַר איך איינע בין עפּים אין אַזאַ פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אַז אַ מינדסטע זאַך בערארף איך איהם דערמאַנען! לאָז זיך דיר דאַכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך אַ „העס" מיט נאָך אַ „באָס" מיט נאָך אַ דער שוואַרץ יאָהר ווייסט איך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, געהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? ווערסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פאַר אַ שטאָדט אדעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט אַ גענגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאַכט, אַז פון אַזאַ שטאָדט און פון אַזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאַמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אַז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעס, ס'זאָל אויף דעם קו־מען אַ שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאָני", וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ, אַז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאַכט? ס'איז איין „ער", צי אַ „זי"?...

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריליעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ“ וועט אָפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען אַ הויפּט־טרעפּער. איך וועל איינ־קאַסירען מיינע אַלע „דיפערענצען“ און וועל זיך דורכפאָהרען אַהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, אַרויסנעמען אַהער, קיין אַדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי“, איינקויפען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אַדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאַר דיר געדאַכט, מיט׳ן מאָגען; אַפּנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פערשאַדט... אז איך קום צו פאַנקאָני׳ן, עס איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבען אַזאַ געטראַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שטרוי; ס׳איז אי זיס, אי ביטערליך, אַזוי ווי אַ מין סאַלץ מיט לאַקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט אַרומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט׳ן גאַראַדאָוואָי, און דאָס איז זעהר נישט אַנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט חסר, נאָט האָט מיך ביז אַהער אויסגעפיהרט, איך אַנטלויף פון איהם אַלע מאָל און בעהאַלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט אַ איד־

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאָל העלפען, אז די „ראַליזאַציע" זאָל אָפּלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלםדינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאָנסט זיך נאַר פאַרשטעלען. און וואָס דו זאָגסט, אז דער גאָמבעטע איז א משוגענער, האָסט דו א טעות; ער איז נאָר א ביסעל א „ספּילשלעווער". גאָט זאָל היטען, עמיצער זאָל איהם א זאָג טהון אין פּאָליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאָלט קאַפּאַבל יענעם צערייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מאָרגען מוז עפּיס ארויסשפּרינגען, און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט א מאָל שטיל געוואָרען, איז ערשט א בעווייז, זאָגט ער, אויף מלחמה. „פאַר א בורע איז תמיד, זאָגט ער, שטיל"... איך האָב נעכטען געקאָנט פערקויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צוויי־דריי „סטאַלאַזשען" און פערדיענען שען געלד, האָט מיך גאָמבעטע נישט דערלאָזט. „איך וועל אייך, זאָגט ער, דעם קאָפּ צעשלאָגען, טאָמער לאָזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקעל סחורה פון דער האנד!" עס געהט, זאָגט ער, א צייט, וואָס א „סטאַלאַזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קאַרבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאַר וואָס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאָל זיין ווי גאָמבעטע זאָגט, חאָטש האלב ווי ער זאָגט, — ווער איך נתעשר! איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאָך דער „ראַליזאַציע" זיך געבען א קעהראיבער צוריק אויפ'ן „האָם" און וועל אָנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאָנדאָן" אויף וואָס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואָס הייסט „לאָנדאָן" און וואָס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלםדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף פאַנקאָני'ן (ניט ווי דו רופסט דאָס אָן „פראַנקאָני"), איז דאָס ניט קיין

„ער“ און נים קיין „זי“. ס׳איז אזא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאַווע און מע עסט מאַראָזשענע און מע מאכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן“. לאָם איך דאָס פערמאָגען חאָטש האלב, וואָס דאָרט ווערד געמאכט אין איין טאָג!

מ. נ״ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז די קינדער מאָזלען אַלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאַקריץ! וואָס געהט איהם אָפּ, איך בעט אייך, קאָפּ־ווערהטיג? ער האָט זיך עס אביסעל צעהעצקעט! קיין אדעס וויל ער מיך אַרויסנעמען! ער מיינט, אַז ער וועט מיר זאָגען א ד ע ס, פליה איך באַלד! הערסט דו, מענדעל, זאָלסט דיר אַרויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנאַרען. זייַ רוהיג! מיין באַבע'ס באַבע איז דאָרטען קיינמאָל ניט געוועזען און האָט זיך בעגאַנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בע־געהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אַז איך זאָל דיר אַוועקוואַרפען מיין טאַטע־מאַמע מיט אַלע ליעבע פריינד און זיך אַוועקלאָזען אין דעם וויסטען אדעס, ברענען זאָל עס דיר אויפ'ן פייער! מעגסט זיך זאָגען, מענדעל, וואָס דו ווילסט. ד י י ן א ד ע ס הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך ווייס ניט פאַר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אַז דו בעדאַרפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאַ־כען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פון אַלע מיל־כיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — א שטיקעל פלייש“... אַי, וואָס?

טאָמער האָסט דו זיך גענאַרט? פאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגענער גאַסבעט (איך זאָג דיר פאָרט, אַז ער איז אַ משוגע־נער!) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט. וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באַבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן אַ פולען פּנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אוים, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאָרניט, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּיס אויך אַ ווערטה? איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, ניט בליומע־זלאַטע; בליומע־זלאַטע, אַז זי טהוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייעניעהריגע קדחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פּאַק זיך אין וועג אריין. פערגעס נאָר נישט אַ טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַ־מעס וועגען — לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געוועזען אין אדעס און געהאַנדעלט מיט משוגעים, — ציץ אַ שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אַז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אריין, אַ ביסעל גלאָזוואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אַהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און לאָס איך זעהן, אַז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אַזאַ מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדעל פון ארעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס „אולטימאָ" איז אָנגעקומען, און ס'איז געוואָרען איין איבערקעהרעניש, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע", וואָס איך האָב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן, האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האָט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאָ־טער, — איז אין דער פּאָליטיקע געוואָרען א מהומה, מע ווייסט ניט וואָס סע טהוט זיך. „לאָנדאָן" איז טאקי געוואָרען מיט גאָלד גלייך, און דאָס קערבעל איז טאקי געפאַלען אין שאול תחתיה אריין, און ס'איז אוועק א מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאָך פרעגען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאזשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאזשען" זענען ניט קיין „סטאלאזשען", קיינער וויל ניט נ ע מ ע ן, קיינער וויל ניט ג ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעיס, האָב איך געשמעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געוואָרען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, גאָר נישט צו דערקע־נען דעם פּלאץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין טאָג פריהער! נו גנה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ'טע מייז; עפּיס אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אַלע שרייען „לאָנדאָן"! וואו איז מיין „לאָנדאָן"? געב מיר דאָס „לאָנ־דאָן"! „לאָנדאָן", „לאָנדאָן"! נאָר ווער מיר „לאָנדאָן"? וואָס מיר „לאָנדאָן"? עס פליהען פּעטש, פייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס'איז, אַפּנים, גאָר נישטאָ קיין „לאָנדאָן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זונתי היקרה, ס'איז בי־טער און פינסטער. איך האָב אוועקגעגעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט'ן קרן, מיט'ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע ; י שבת'דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אַלסדינג אריין אהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזא טרוי־עריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אַזוי, אַז ממש עס געהט מיר אוים דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָ־כען אַ פוס, איידער איך בין געקומען אהער אין אדעס, וואו אַ מענש האָט קיין שום ווערדע נישט; אַ מענש קאָן דאָ געהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאַס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטע־לען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט ארום מיר, אָפּ־געלעקט אַ ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען „ד ע ר כ ת ר י ל ע וו ו־ ק ע ר ב ל י י כ ר ע ד ע ר", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערס אַליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעהע ניט דאָס געשעפט. „לאָנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר נעוועזן אַ געשטאָרבע־נער! הלואי וואָלט איך טאַקי געשטאָרבען, איידער אַזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאָל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַנערען אין די אויהע־רען מיט זיין פּאָליטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט אַ בעס?" — „וואָס קומט מיר ארוים, זאָג איך, פון אייער בעס, אז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאָנדאָן?" לאַכט ער און זאָגט

מיר: „ווער איז אייך שולדיג? די בערזע, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאָנדאָן“, דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים“... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אדעס, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פאַנקאָני, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפּען אין דער וועלט אריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטערע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גרים די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אדעס איז א מנהג, אז עמיצער דאַרף א גמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אָדער צו א בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פשוט, מע ווייסט פריהער, אז יע־נער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאָרט, אז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען א „לאָמ־באַרד“, וואָס גיט ארויס געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאָר דו ברענגסט א רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאַמאָוואַר, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך ארויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאָס פריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאָרט א „לעסיטאַציע“, דאָס הייסט, מע פערקויפט אויס די איבערגעבליבע־נע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון א שען קערבעל. ווען איך בין איצטער ביי געלד, וואָלט איך געקאָנט א

האַנדעל טהון אויפ'ן לאַמבאַרד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאָך מיט א סמיטשיק... נאָר נעה מאָך! אָהן געלד זאָל מען גאָר־ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גריס שווער און שוויעגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

מנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י ט ע נ ס שרייב איך דיר, נאַרישער לעקיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין אדעס? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגעשמעקט אזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן“! מאַראָזשנעווע! קובעבע מיט לאַקריץ! האָסט דערהערט, אַז מע זעצט דיר אָן אין׳ם „לאָנדאָן“ אריין, פאַר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אָפּצושקען אויף פּריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז אַ רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאַר אַ תירוץ אולטימאָ־שמולטימאָ? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה?! אוי, אזאַ־נ־אומגליק! דאָס הארץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז פון׳ם אדעס, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאָהר אוועק, מענדעל, טהו אַ שפּיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן“, עס זאָל אויף דעם קומען אַ חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאָג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאַמע: „אָרעמער דאָך, וואָס קנאַקסט דו?“... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל, אַז אָך און וועה איז מיר, ניט ב ל י ו ־ מ ע ־ ז ל א ט ע. אוי, די מאַמע מיינע איז טאַקי אַ חכמה! זי

מענה׳ט מיט מיר כסדרה, אַז אַ מאַן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמה, אַז מע בעדאַרף אַ מאַן האַלטען אין די הענד אַזוי, אַז ער זאָל פּ י ה ל ע ן, אַז ער האָט אַ ווייב! נאָר גאָר גאָר, אַז ס'איז ביי מיר אַזאַ טבע, איך קאָן נים זיין אַזוי גראָב, ווי בליומע־זלאַטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אריינלעגען אַ מאַן אין דער ערד אריין, אַזוי ווי זי, איך קאָן נים! זאָלסט האָבען בליומע־זלאַטע׳ן, נים דער־הארען זאָל זי, פאַר אַ ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאַר אַ נאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם איי־נער, ביזט דו אַ גרויסער נאַר: אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, אַ מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אַז מע ווערט אָן דאָס גדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאַקי אַ מעשה אָנטהון? דו נאַר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אַז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם־מענדעל דען נים דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן געלד? שוטה! דו ווילסט געהן קעגען גאָט? זעהסט דאָך, אַז ע ר הייסט נים, היינט וואָס פילדערסט דו? אַ שענע ריינע כפרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אָדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס גדן צו אַלדי שווארצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט נים זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז אַ זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אַהיים. וועסט דו זיין, אם ירצה השם, אַ גאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעסטאַציעס״ און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס. — נאָך דאָס געהט דיר אָפּ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט׳ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפּגעזעגענען זיך מיט אדעס, און ווי באַלד דו וועבסט נאָר ארויספאָהרען פון שטאָדט, אַזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאָל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוך.

פאפירלעך

יעהופעצער בעריע.

געשריבען אין יאהר 1896.

פאַפּיערלעך

(יעהופעצער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ג ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אדעס, איך בין אין יעהופעץ (אויך אַ שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר!), און האנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל אַ לייטישער געשעפט אין האנד, אַ קאַראַנטנע געשעפט, אַ פּאַפּיער־געשעפט, דאָס הייסט, איך האנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האנדעל איך. ווערסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, אַ גאַנצע מעשה, און בעטען דיך, זאָלסט קיין פאַראיבעל ניט האָבען, וואָס איך האָב דיר אזא צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט געווען ו ו אָ ס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך גערעכענט, אָט־אָט פאָהר איך אהיים, און גאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עם האָט מיך נעצווינגען אהיים, נאָר ס׳איז, אפּנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט געוואָרען, אז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האנדלען מיט „פּאפּיערלעך“. איך שווער דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געזעסען אין וואגאָן צו פאָהרען קיין כתרילעווקע, בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם איין אדעסער שפּעגעלאַנט, וואָס פאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האנדעלט מיט פּאפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאפּיערלעך? גיט ער מיר צו פערשטעהן, אז „פּאפּיערלעך“ איז ניט קיין „לאָנדאָן“, וואָס העננט אָפּ פון בערלין און פון ביסמארק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאפּיערלעך — דאָס איז אזא מין געשעפט, וואָס ווענדט זיך נאָר אין פּייטערבארג און אין ווארשאָ. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן“, וואָס ס׳איז נאָר א דמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר גענומען אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּעגעלאַנטען אין טאָג אריין: ס׳איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאשעטע אדעסיטען פאר איין יעהופּעצער שפּעגעלאַנט! הקיצור, דער פארשווין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פאָהר דאך במילא פארביי פאַסטאָוו, וועל איך מיך אראָפּחאפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף א טשיקאוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּעגעלאַנטען. און, ווי גאָט פיהרט, בעדאַרף איך אָנטרעפען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס נעהט א מורא׳דיגער בעס אויף פּאפּיערלעך, און „פּרעמיעס“ פערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דאַרף מען נישט. האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך א שפּיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאפּען פון אוי־בען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבער־שטער האָט רחמנות געהאט, „פּאפּיערלעך“ האָבען זיך א הויב גע־טהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רוחים און גע־

קויפט א פאר פרישע פרעמיעס, און האב ווידער געהאפט פון אוי־
בען און האב מיך ארויפגעשלאגען אויף שענע עטליכע הונדערט
קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האב איך מיך מיישב געווען: דארף
איך צאהלען יענעם „פרעמיעס", אמעהר איך וועל מיר אליין „איינ־
גאזשירען" מזומנ'ע „פאפירלעך"! און בין אוועק דורך א קאנ־
טאר קיין פיטערבארג און האב מיר צענויפגעשטעלט א „פארטע־
פעל" פון כל מאמינים שהוא: „פוטיוויל" מיט „טראנספארט",
מיט „וואלגע", מיט „מאלצעווער", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואס
הויבען זיך, און דאנקען השם יתברך, איך וואכס! און מחמת איך
האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם
אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות.
לעת־עתה לאז גאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאז גריסען
די קינדערלעך אלע און שווער און שוויעגער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאלסט דו
מיר שרייבען אויף מיין נאמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין
יעהופעץ טאר איך ניט זיין... דרעה איך מיך ארום דעם גאנצען
טאג אויף „קרעשטשאטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאכט,
האפ איך מיך אראפ קיין בויבעריק. דארט זיצט די גאנצע חברה
„שפעגעלאנטען" אויף די דאטשעס און מע שפיעלט א גאנצע נאכט
אין קארטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דא דער
מנהג...). און גאנץ פריה לויפען אלע קיין יעהופעץ, און איך אויך
בתוכם.

מנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאַס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מײַנע שונאים זאָלען אַזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו אַ בריוועל, אַז קוים־קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס; ס'איז גאָר אַ סברא, אַז איך וועל דאַרפען אַ „רעפּעראַציע", אַזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאַפּען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האַרצווועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר אַרויס אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אַהיים, נעמסט דו און פאַהרסט אַראָפּ קיין יעהעפּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען אַ לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאַר דער וועלט! ווי זאָגט די מאַמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פּנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אַלץ גע־מיינט, אַז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יאָ איינגענומען אַ מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קו־מען אַהיים האָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? אַ נייער חלום, אַ וויסטער, אַ פינ־סטערער „יעהופּעץ"! „פּאַפּיערלעך"! נאַ דיר אַזאַ משא־ומתן!

אידען זאָלען נאָר האנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאַפּיער!... איך לייען דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: ליעבער פאָטער, הארציגער געטריי־ער! צי דו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אלע געדאַנקען? עפּיס רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאַפּיערלעך"... „פּייטערבאַרג"... „קרעשטשאַטעק"... „פּאָרטעפעל"... עפּיס א קליפּה, א ניט־גוטער האָט זיך אין איהם אריינגעחאַפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסבילען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פאָהר שוין בעסער אוועק צו אלדי שווארצע יאָהר קיין אמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן׳ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב ס׳איז מיר שוין יאָ בעשערט צו בלייבען איין אייביגע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעם! נאָר אזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה׳נע הצלחה, וואָס איך קאָן אצינד צו דיר ניט פאָהרען; איך בין, משטיינס געזאָגט, אזוי גע־שטראָפט, אז איך מוז נאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פינגער, קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען"... אניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריעף אראָפּגעפאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אראָפּגע־בראַכט אהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאָפּ זיך ארויס א מאָל מיט א הארב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פערלאָשען"... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פּאַפּיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאַקי פּאַפּיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אַזוי פּאַפּיער, מיינען מיינט מען גאָר אַקציעס, פּייטערבאַרגער אַקציעס, למשל: „פּוטיווויל", „טראַנספּאָרט", „וואָלגע", „מאַלצעוועד" וכדומה. דאָס זענען אַזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס אַרבייטען זיך דאָרטען אייזענבאַהנען אויף אַקציעס, דאָס הייסט, מע לאָזט אַרויס אַקציעס אויף אַ הונדערטער און מע צאָהלט פאַר זיי דריי, וואָרום מע גיט „רעווענדענט"; וואָס מעהר „רעווענדענט", איז אַלץ בעסער. נאָר כפי אַזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאַר'ן יאָהר, וואָס פאַר אַ „רעווענדענט" מע וועט אַרויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד אַ „האָס", דאָס הייסט, פּאַפּיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אַזוי קליינע מענשעלעך, מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פּלוצים מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאַטשעס אין בויבעריק, מע פאָהרט זיך באָדען קיין אויסלאַמר, זייערע דאַמעס געהען איינגעטונקען אין גאָלד און אין סאַמעט, די קינדער פאָהרען אַרום אויף לעסעפּעדען, אין שטוב האַלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

אויף פראַנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט איינגעמאַכטס און מע טרינקט ווישניק, אַ קערבעל איז אַ ממזר, ס׳איז חי געלעבט און איין עק, און אַלץ פון די „פּאַפּיערלעך״! אַז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק״: פול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אַז פון די קאַנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאַס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך! חושך! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג „פּוטיוויל״ הונדערט אכט און זיעבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל״? צי, למשל, „מאַלצעווער״, זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דריי־צעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאַלצעווער״? אַז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס ארויף! אויף מיין „פּוטיוויל״, ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונ־דערטער! נאָר אַזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען אַ ק״ן שטיקלעך „פּוטיוויל״ מיט אַ פינף „מאַלצעווער״ מיט נאָך אביסעל „וואָלגע״, און אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסעל „טראַנספּאָרט״, מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאַרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאָרט״! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: אי־דען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט״? דאָ, אַז אַ איד בעגעגענט זיך מיט אַ אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אַזוי איז היינט „טראַנספּאָרט״?״ קומסט אריין אין אַ רעסטאָ־ראַציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית׳טע: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט״?״ געהסט דו קויפען אַ פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט״?״ הכלל, יעהופּעץ איז טאַקי אַ מקום פרנסה. אַלע שפּעגעלירען, אַלע וואַכ־סען, אַלע פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאַז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אַלע־
מען בּעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי־
נאַכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט. אַז יעהופּעץ
איז אַ שטאָדט, וואָס אַ איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען אַ „פּער־
וועגעלדיע". אַז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאָרטעפּעל" און
וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „געלדיע",
וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אַלע. לעת־עתה מוז
מען זיך אויסבעהאַלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בוי־
בעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאַטשעס. פאַרהאַן אַ סך
דאַטשניקעס. די דאַטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — הייגט פער־
שטעהסט דו שוין?

ה נ "ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האט זיך געטראפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האט איינגעשלונגען א קאפיקע! איך בין געקומען פונ'ם מארק, פרייטאג איז דאס געווען, געקויפט פיש, פרישע, צאפעלדיגע, זיך נאך געווארפען, און דאס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאג דאס, איך הרג'ע דאס — עס האלט אין איין שרייען! „וואס ווילסט דו? שלים־מזל! באשעפעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאפיקע! נא דיר בויכוועהטיג!“ קוים מיט צרות אנשווינגען געווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאפ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאפיקע?“ „ניטא טאפעטע!“ — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאק איז מיר! איך נעם דאס קינד, איך קוק רעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאר דיינע ביינדעלעך! זאג, וואו האסט דו אהינגעטהאן די קאפיקע?“ איך טרייסעל איהם, איך שלאג איהם, קנייפ איהם, מאך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האם טאפעטע, האם!“ בקיצור, איך האב איהם געבראכט צום דאקטאר, האט ער געהייסען,

מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפּלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּלים, נאָר קאַרטאָפּלים, — איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ'ן דריטען טאָג, איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו אַ קוק אין בעט אונ־טער'ן קישען — ליגט ניט די קאַפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער געזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נאַ דיר נאָך, טאַמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער נאָלדשפּינער, נאַרנישט, פליהט אַרום פון אַדעס קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? אַ גדולה אויף איהם, אַ היץ: „פּאַפּיער־לעך!" „טראַנספּאַרטען!" „פּאַרטעפּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אַז מע קאָן ווערען אין איין שמע־ישראל אַ נגיד! „איין איינרעדע־ניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פון אַ קרענק"... נאַרעלע, וואָס ווערסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעוועננדענט, מעדעווענט" — ס'איז ווערטה איין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אַז מע לעגט אַריין, זאָגט די מאַמע, קדחת, נעמט מען אַרויס אַ קרענק"... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אַז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אַז זיי זענען מיט אַ מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אַזוי אין דיינע „טראַנספּאַרטען" מיט דיינע „שמאַלצעווער", ווי אין דעם אַדעסער „לאָנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין אַ סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאַרטעפּעלען". אוי, אַ הונד זאָל אויפעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אַז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך אַ שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאַנען, מישען זיך אַריין אַמאָל מיט אַ וואָרט, טהוען אַ גע־שריי, אַ הוק, אַז עס וואַרפט מיט'ן מאַן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אַזוי ווי איך דאַרף מיט איהם געהן מיט ווייכע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה אַ קרום וואָרט, צי אויסשעלטען אַמאָל פאַר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פאַר דיר, אַז איך דאַרף נאָך פאַר איטליכען בעזונדער מאַכען אַ פריילּיך פּנים, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן“... נאַר גוואַלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אַזוי לאַנג צאַנקען און צאַנקען שטי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי אַ ליכט מיינע שונאים, אָדער אַזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאָטע, צעזעצט און צעשפּרונגען זאָלען ווערען אַלע דיינע יעהופּעצער קנאַקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל פון׳ם טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

שאַ, בערעל דעם פּעטער מנשה׳ס האָט שוין אויף זיך אַ נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעברענט געוואָרען, אַרוים ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפּעניש — שונאים האָבען איהם גע׳מסר׳ט: אַזוי ווי ס׳איז ביי איהם געוועזן „געסטרעכעוועט“ אַלסדינג דריי מאָל אַזוי פיעל, האָט ער דאָך מסתמא אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש“. האָט מען איהם גערו־פען צום סליעדאָוואַטעל. בערעל איז אָבער אויך ניט פון די וואָס צעהן אַ דרייער; שטעלט ער עדות, וואָס געהען שווערען, אַז ער איז יענע נאַכט גאָר ניט געוועזן היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זלאַטקע איז פאַר שרעק געלעגען געוואָרען און גע־האַט אַ זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין ווארשאָ. וועסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באַלד אז איך זיץ אין יע־הופעץ און האַנדעל מיט פייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין ווארשאָ? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: ווארשאָ איז אויך א שטאָדט! ווארשאָ האָט אויך פאַפּיערלעך, און נאָך וואָסע־רע פאַפּיערלעך! אויף ווארשאָ זענען שפּעגעלאַנטען גליקליך גע־וואָרען! ווארשאָ איז ניט פייטערבאַרג; ווארשאָ שמייסט מיט הונדערטערס! ווארשאָ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט־אויף „לילעפּוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אנידער און קויף ניט אזא פאַפּיערעל! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט א וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאַכט מיר, א רוצח, מע זאָל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „וועגע־לעך"! היינט האָט דיר ווארשאָ גלאַט א מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „רעפּאָ". דו ווילסט האָ־בען „לילעפּוטען", „וועגעלעך"? צאָהל איבער א פּאָר הונדערט רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר א „פּרעמיע" אויף „אולטימאָ":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דערמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאַפּיערלעך, צי ניין. נאָר ווער וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאַס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען“? אפשר האָט איהר „וועגעלעך“?“ אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי געבען דיר עפּיס „פון אויבען“ און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאַפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגע־טשעפּעט צו מיר צוויי אדעסער מעקלערס; איין מאָל פאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאסיאדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לי־לעפּוטען“ מיט מיינע „וועגעלעך“. געפונען דעם אָרט, וואו אויס־צונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!“ הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג געראַנגעלט, ביז זיי האָבען פאַרט אויסגע־נאַרט ביי מיר מיינע פינף „לילעפּוטלעך“ מיט די פינף „וועגעלעך“. נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט“, איך האָב „אריבערגעשמיסען“, און צו גאָט אַ האָפענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאַפּען אַ פון־אויי־בען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אז איך בין אַ מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ“ אין וואַרשאַ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפעל“. דערמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך ארבייט אצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע ווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער ארויס אַ גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געחאַפּט אַ פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס אַלעמען בעזונדער גאָר פריינד־
ליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה׳ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרילעווקער פּרנסות קאָן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אזא מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאכט זיך דאָ חלילה א שרפה, לעשט מען דאָ גאָר אנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין פייער אריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמעגט זיך פערגינען אָנקוקען אין יעהופּעץ א שרפה!

הנ״ל.

VI.

שיינהשיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט, אז דו ביזט שוין חלילה פאָרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באַלד אָנהויבען לויפען אין די גאַסען. קארג פאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אדעס, אין יעהופעץ, אין בוויבעריק, בעדאַרף ער נאָך האָבען, אז אין ווארשא זאָל מען אויך וויסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט א מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אמאָל האָט ער געהאַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האַנדעלט ער מיט אַלטע פידקאָוועס, אָפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פּאַפּיערלעך", „פּאַרטעפּעלען", „ווערעלעך", „פּיפּערנאָטערס". וואָס מע דאַרף נאָך געהן זוכען עס אַזש אין ווארשאַ, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען א חכם, וואָס זאָל דיר אַרויסשלאָגען דעם נאַר דיינעם, זאָלסט ניט אין זינען האָבען דאַרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דאָ אין דער היים האָסט דו א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפּגעקאָכט א קינד מיט זודיג וואַסער פון א דורכשלאַג. א גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאַנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאַמע: „צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גאַרניט, שפּאַציערט דאָרט

אַרום אויף שרפות, אַ גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פֿער־ברענט און פֿער׳שרפֿה׳ט זאָל דאָס דיר ווערען מיט וואַרשאַ און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, ליעבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־געהן די גאַס אַפֿילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פֿינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל׳ס פּלונית׳טע פֿון יעהופּעץ!“ אַ שענער נאָ־מען, אַז אָך און וועה איז מיר! לעבען זאָל טאַקי די מאַמע מיינע. זי טענה׳ט איינס: „אַ מאַן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אָפּלאָזען אויף קיין מינוט. דען, זאָגט זי, אַז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זעגנען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פֿריהער גע־וואוסט, אַז קיין גוטער סוף וועט דערפֿון נישט אַרויס; אַ געלד־שדוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פֿערגלוסט. ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זייט מיין מחותן!... אַ שמאַלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוועלעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פֿון קדחת וואָלט איך איהם געשרי־בען! ווער עס פֿערשטעהט ניט אויפ׳ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט׳ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף אַ בעזעב אַראָפּגעבראַכט אהיים! אויף אַ קאָטשערע!“... זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אַז איך בין, משטיינס געזאָגט, אַזאַ ציעג, אַז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פּועלט מען ביי מיר! איין אַנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דיינים, דיך אָנגעפּאַלען אין גאַס און געגעבען דיר אַ וויסטען, אַ פֿינסטערען סוף, אַז דו וואָלסט פֿערגעסען אַפֿילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האַנדעלסט מיט פּיפּערנאָ־טערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפֿטען מיט די גליקען, וואָס דו חאַפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין אַרויס פֿון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פֿון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די באַרליאַנ־טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, אַ קליינינקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען! איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאַק און פליה, איך ברען, איך שפּרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „וועד־געלעך“ האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפּוטען“ שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאַלבענטויזענד; נאָר מיר לוינט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אַלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז גאָר א סברא, אז „אויסלאַמד“ האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פּאַפּיערלעך. מע מאַכט א „סענדרעקאַט“, דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאַר וואָס? גאַנץ פּשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאַרהאַן ביי דער וועלט אָהן א שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פּריצענט איז בזיל הזול — פּיער־פּינף לשנה איז פאַר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט נאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי א גליק! און וואָס דו זאָגסט „לילעפּוטען“ (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פּיפּערנאָד־מערס“), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מין פּאַפּיר־

רעל פון א פאבריקע, וואס מע ארבייט דארטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעווענדענט". די אייזענבאהנען זענען אין סימביר, די פאפירלעך זענען אין ווארשא, און די קונים זענען אין יעהופעץ, — הייסט פערשטעהסט דו שוין? דאס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיוויל" און מיט „טראנספארט". נאר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפירלעך, קוקט זיי עמיצער אן אין די אויגען? האסט דו וויעדער א טעות. מע מוז דיר קלאר מאכען אקוראט, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט. למשל, עס פערגלוסט זיך דיר קויפען „טראנספארט"; געהסט דו אריין אין א קאנטאר, טראגסט אריין אין קאסע עטליכע קערבלעך א „רעפא", און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס א בריוועל, אז מע האט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראנספארט", אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „רעפא", און באם חלילה עס פאלט אראפ, ביזט דו מחויב צוטראגען נאך געלד; — נאר ס'איז בלאטע, נים אזוי ניך פאלט דאס אראפ, און מע בעדארף ניט צוטראגען קיין געלד; אדרבה, עס הויבט זיך גאר אויף! אט אזוי ארבייט איך כסדר און מאך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאט זאל העלפען, איך זאל מיך קאנען אפרייסען אויף א פאר טאג, וואלט איך זיך אראפגעחאפט קיין וואסילקאוו און וואלט אריינגעטראגען „געלדיע"; דעמאלט וואלט איך פערשפארט זיין נע־ונד, ביי־טאג א יעהופעצער און ביי־נאכט א בויבעריקער. אלע מעקלערס זענען היינט גע־ווארען „קופצים". זאלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאנטען — איך האב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דא בארליאנטען, און האב בעטראכט פון דיינעטוועגען דארטען א פאר זאכען, זאג איך דיר, אז ניט נאר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופעץ וועט דאס אויך אנמאכען א רעש! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

טמני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואס איך האנדעל מיט פאפיערלעך? בראָצקי האנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך נעה קויפען פאפיערלעך, בעדארף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיעל מיין מאגען קאן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאפיערלעך, קויפט ער מיט א מאל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפיעלסט זיך מיט בראָצקי'ן? יענער, אז ער פאהרט דורך אין דער קארעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאטעק", און אלע אידען נעמען אראפ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואלט זיין, ווען איך ווער אמאל א בראָצקי!... אז גאט וויל, נארעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדעל נ״י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויימער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר׳שען עק, זאָגט די מאַמע, קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַ־כען"... איך שמועס עס קעגען דיין שענער שווענערין, קעגען דיין יענטלען מאַקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ׳ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארוים א קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אוועקגעוואָרפען איין אלמנה חיה. פון וואַנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס גענומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ׳ס האָט אליין געזעהן ביי משה־שמואל׳ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אוועק צו משה־שמואל׳ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: ווער האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציונ׳ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציונ׳ס מיט א צעיושעטען קאָפּ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאָר נישטאָ אין כתריל׳עווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און געב איהם אװעק אַ פּאַרציע. װי עס געהער צו זײן, למאַי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אַזאַ פּזמון מיט אַ בריװעל, װאָס ניט געשטױגען, ניט געפלױגען? קוקט ער מיך אָן, װי אַ משוגענע: װאָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אױס אַ מעשה, אַז דאָס האָט זי טאַקי אַלײן, דײן יענטעל הייסט עס, די כפּרה זאָל זי זײן פאַר אונז ביידען, אױסגעטראַכט פון׳ם קאָפּ. אַ הולטײקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אַרײן אודאי װאָס איך שרײב דיר, אַז דיר ליגען נאָר אין זינען מסתמא דײנע יעהופּעצער דאַמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זײ דיר װערען מיט זײערע בארליאַנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זײער נאָמען אַפילו, אַזױ פײנד האָב איך זײ! עס איז מיר שױן נמאס אַפילו די מתנה דײנע, װאָס דו װילסט מיר דאָרטען קױפען! איך זאָג דיר פריהער, בעלי היקר, אױב דו װילסט מיר עפּיס קױפען, זאָלסט דו מיר קױפען אַזעלכעס, װאָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלײכען צו עמיצען, לאָזען זײ דיר זײן מײן כפּרה הײנטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שױן דערלעבען זעהען טאַקי עפּיס פון דיר אױף דער רעכטער אמת, ניט אױף פּאַפּיער, װי זאָגט די מאַמע: „װינציגער מיט אַ װאָרט, מעהר מיט אַ ביסען“... װאָס טױג דיר אָפּלעגען אױף מאָרגען, נאַרעלע? בײ אַזאַ געשעפט, אַז מע רײסט נישט אָפּ מיט גװאַלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען װאָס דו װילסט, ביז איך װעל נישט זעהען אַלײן מיט מײנע אױגען, װעל איך דיר נישט גלױבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פאַר אַ ליגנער, נאָר דערפאַר װײל אַלסדינג, װאָס די יעהופּעצער פײנע מענשלעך דערצעהלען דיר, מײנסט דו, אַז ס׳איז תורת לאָקש. װאָס גלײכסט דו זיך צו בראָצ־קי׳ן? האָסט מיט זײ אײנאײנעם חזירים געפּאַשעט? מע גיט דיר פאַר דײנע פּאַפּירלעך עפּיס געלד — נעם! װאָס מאַכסט דו אָנ־שטעלען? די אַרעסער שאַרלאַטאַנעס האָבען געטראָפען צו דיר קײן בױבעריק אַזש, געװאָלט אױסנאַרען בײ דיר דעם טײערען אָנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פאַר זײ די מציאה! װי זאָגט די מאַמע

מיינע: „חאַפּ אוים די יאַרמעלקע מיט נים און אַנטלויף"... נאָר געה רעד מיט אַ משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פער־וואָלט ווערען אַ קופּעץ, און נאָך אַ וואַסילקאָווער דערצו! ער ווייסט שוין גאָרניט וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרוים ראָסקאָש! וואָס איז דיר עפּים געפעלען געוואָרען וואַסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אַז ביי־טאָג איז מען אַ יעהופּעצער, ביי־נאַכט אַ בויבערי־קער, און געהן נעהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשאָ, מעג מען שוין זיין נישט נאָר אַ וואַסילקאָווער נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אַז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה אַרויסשיקען פון דאַנען נאָך אַ מאָל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש ײ נ ה ־ ש ײ נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען אַ בשורה, און נישט קיין פרייליכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אַלמן... שוין אַז דער בריעף איז געוועזען פער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אַז יענטעל איז געשטאָרבען. פון אַ קימ־פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאַט אַ צווילינג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאַכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס איינענע קאַפּויר? ווי זאָגט די מאַמע: „גאָט איז אַ גרויסער צו־להכעיס'ניק"... לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געוועזען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך נים געגאַנגען. וואָס וואָלט מיך אהרען, אַז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לעך, איינס קלענער פונ'ם אַנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געוועזען און האָב מיך דוקא אַזוי אָנגעוויינט, אַז איך בין קוים געקומען אַ לעבעדיגע אהיים. ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע דערמאָנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען נים זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר א פּאַסקודנע שלאַפקייט: איך בין געפאַלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאנצע וואָך, אז איך וועל אראָפּ פון זינען: א קליינינקייט, אכט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען־איבערמאָרגען פאָהר איך שוין געווים אין שטאָדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אָגב דיר געבען א ריכטיגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע". אז איך בין חלילה פערדרעהט אָדער איך בין גענאַרט. מיין „פּאָר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראַנספּאָרט", פינף „מאַלצעווער", פינף „לילעפּוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פּרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראַנספּאָרט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפּעטער (מיט א דרייערעל האַנדגעלד); ווי באַלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאָך גע־
ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאָך אַלע
הוצאות אַ רובעל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך אַ פּאָר
צעהנדליג „האָסלעך“ אויף „פּוטיווויל“ און אויף „מאַלצעוועווער“, פּריי־
מאַ בריוועלעך, — רעכען איך האַפען אויף זיי אויך אַ רובעל זיעבע־
צעהן־אַכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־
זענד רובעל. אויף די פינף „מאַלצעוועוער“ מזומן רעכען איך אויף
טרפות פיער טויזענד רובעל, וואָרום עס וועט דאָך זיין אַ חרפּה,
אַ בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום ווענינגסטען,
צוויי טויזענד רובעל אַ שטיק, חאָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצ־
טע טעג אַ קאַפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי
אַ מאַניפּאָרגעלע פון די פּיטערבאָרגער „בלאַנקיסטען“, בכדי זיי
זאָלען זיך קאָנען „אָפּדעקען“! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־
געל: איך מיין די „לילעפּוטלעך“ מיט די „וועגעלעך“; דאָ איז
אַ ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימאָ“ האָבען מיר נאָך אַזוי
גרויס ווי אַכטצעהן טאָג, און אַזוי ווי די „לילעפּוטלעך“ הויבען
זיך אויף הונדערט רובעל אַ טאָג, האָסט דו אַ קיימאַ־לן פון אַכט־
צעהן מאָל הונדערט גע׳כפּל׳ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פּונקט
נייען טויזענד רובעל. און די „וועגעלעך“? זיי שפּרינגען דאָך אויף
ק״ן רובעל אַ טאָג, — האָסט דו אַכטצעהן מאָל ק״ן גע׳כפּל׳ט אויף
פינף, — בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט
רובעל? היינט וואו איז עפּיס „וואָלגע“? „דניעפּער“? „דאָן“? און
שאר ירקות? הכלל, גאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט,
נאָר איך רעכען אַלסדינג, שוין נאָך אַלע הוצאות: „קאַרטאַזש“,
„גנבה׳זש“ ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד!
השם יתברך זאָל העלפען, דאָס „אולטימאָ“ זאָל נאָר אָפּלויפען גלאַט,
וועל איך, אם ירצה השם, „ראַליזירען“ אַלע מיינע פּאַפּיערלעך און
וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אַנדערער זייט“, דאָס הייסט,
איך וועל נעהן „אַ־לאַ־בעס“, ווערען אַ מוכר אויף אַלסדינג, און וועל
פערדיענען געלד אויף דער „לינקער זייט“; נאָכדעם וועל איך

מיך אַ וואָרף טהון צוריק „אַ־לאַ־האָס“ און ווידער אַ מאָל חאַפּען אַ גראָבס. אַזוי, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי״ש אלפים, פון די רי״ש אלפים — ת״ק, און אַזוי ווייטער, ביז אַ מי־ליאָן. ווי אַזוי זשע דען, נארעלע, ווערד מען אַ מיליאָנשטשיק, אַ בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? אַ בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין געזעהן, איך זאָל אַזוי זעהען אלדאָס גוטס!... הכלל, זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּעגעלאַציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אַזאַ חריף, אַז מע קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט נאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאַי חינקים? פארהאַן ביי אונז אַ שפּעגעלאַנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר אַ הייסער שפּעגעלאַנט און אַ מורא'דינער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם אַ מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע'חלום'ט אַ שלעכטע קאָרט, — אַ סימן אויף אַ „בעס“ — איז ער אַוועק קיין פּייטערבאָרג און קיין וואַרשאַ און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע־פעל“; אוודאי רייסט ער איצט נעבאַך אויף זיך די האָר! אַ מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין אַרויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, געוואַהר ווערען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אַריין, זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש“ מיט די באַרליאַנטענע אויהרינגלעך, און אַז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ אויף „פּאַראַל“ איינקויפען דיר אַביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּיס אין בעל־הבתישקייט אַריין, נישט ווי דו זאָגסט, אַז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם ירצה השם, אינים אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויס־שרייבען אלסדינגג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און נ"יס שווער און שוויענער און אלעמען בעזונדער גאר פריינדליך. און בערעל־בנימינ־"ען זאלסט דו זאגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום קע", אין „אקע" אדער גאר אין „מערטעל־מערטעל".

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו שרייבסט מיר מכח וואסיל־קאוו, האסט דו, אפנים, גארנישט פערשטאנען, וואס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאר דא ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קור־פעץ. קאן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאמש א האלב יאהר א וואסילקאווער נכתב. און קוים ווער איך א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פאראל און נעם דיך ארויס אהערצו מיט די קינדער אין א גוטער שעה. און וואס דו ביזט אזוי אויפגעטראגען אויף יעהופעץ, איז גאר דערפאר, ווייל דו קענסט נאך נישט די שטאדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאדט אליין, שמועסט מען נישט — ס'איז א צאצקעלע, און די מענשען די הינע זענען ממש גאלד און זילבער; ווייס איך, ווי קומט דאס צו ארעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאזט. סאי די מאנסבילען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האבען זיי דא, וואס זיי האבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאג און מע שרייט: „פאס!" די גרויסע שפיעלען אין אזא שפיעל, וואס הייסט „פרעפעראנץ", און די קליינע שפיעלען אין „סטוקעל־קע", אין „אקע" אדער גאר אין „מערטעל־מערטעל".

ה נ " ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט גאָר נישט איבערטראַכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראַטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה געהאַט, אין א גוטער שעה, א מזל'דינער! ער האָט קיין צייט ניט געהאַט צו וואַרטען אפילו גאַנצע צוויי חדשים: ער איז אוועקגעפאָהרען קיין באַרדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער נאַנצער וועלט שטיפמאַמעס, און האָט אָראָפּגעבראַכט פאַר זיינע קינדער א מאַמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אלע מאַנסבילען, וואָס פאַר א פנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אַלמנות, איידער איהר זאָלט מאַכען אונזערע קינדער פאַר יתומים!“... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, ווען דו זאָלסט מיך, אשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופעצער דאַמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאַלען, ווי די ביענען, איין אויסחאַפּעניש וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאַר שלשים! עס וואָלט געווען ביי דיר, ווי די מאַמע זאָגט: „א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר'ען לעפעל“. וואָלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בלייבען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאַקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאק! פליה! שפרינג אין פייער! איך וועל צו דיר נישט פאָה־רען, איך זאָל וויסען, אז דו ליגסט דאָרט אויפ׳ן טוידטען בעט! און דיינע פופציג טויזענד שרעקען מיך אויך קארג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פופציג טויזענד, אזוי ווי אָהן די פופציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פופציג טויזענד א ממש, פונקט ווי א שמעק טאבעקע, ווי זאָגט די מאמע: „כל זמן דאָס געלד איז אויב׳ן פאפיער, איז דאָס פאפיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אז דו האָסט איצט ביר איבערצוצעה־לען עטליכע קערבלעך און ווילסט ווארטען ביז עס וועט ווערען דוקא פופציג טויזענד, ביזט דו אָדער א משוגע׳נער, אָדער א גזלן, א רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאוועטריקלעך": מ אָ ר ג ע ן וועט ער זיין ביי׳ם גאָלדווארגער, מ אָ ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אלץ אויף מאָרגען. נאר איינער! פאר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. רייס אָפ, חאפ אריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפונען! די מאמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט גאנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות, טישטיכער, האנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"...
איך וועל ווארטען נאך א פאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין גאנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פאָהר, אם ירצה השם, אראָפ צו דיר אהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומעדום. איך בין דיר ערב, אז דו וועסט אנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האלבע נאכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינע־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פּיטערבאָרג אזעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אַלע־מען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי א דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי א באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אַלע קאָנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאַטעק"! און תיכף נאָך פּיטערבאָרג האָט אויך וואַרשאָ געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען א לויפעריי, א בהלה, א פּחד, א מהומה! די שפּעק־געלאַנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אויס בערזע! די קאָנטאָרען זענען געבליבען פּוסט, די באַנקירען פערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאַלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערעכענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב גע־ווען און האָבען זיך אראָפּגערוקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פּוטיוויל": גיכער וואָלט איך זיך גערעכנט אויף זיי א מפּלה, איידער זיי זאָלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספּאָרט" שמועסט מען נישט; „טראַנס־פּאָרט" איז נאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד אריין! דאָס איינענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אַלע

אנדערע פאפירלעך. נאר דאס אלסדינג איז נאך גאלד קעגען וואר־שא. אין ווארשא איז גאר איין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאך אזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין ווארשא. ווארשא איז זיך מיישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג גאר אויף זעכס הונדערט צוואנציג! הייננט „וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאנען אזוי שען, אזוי פיין; מיר האבען געמיינט, אם־אם זענען זיי דריי טויזענד קארבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאר נישט טרעפען: פיער־הונדערט שמארדאוועצעם! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק וועלט! אז אך און וועה איז ווארשא, זיך שען אויסגעפיינט: גע־טריבען, געטריבען, און פלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א חתונה! פון וואנען נעמט זיך דאס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאגט דאס, דער זאגט דאס. עס וואכסט פון געלד, דאס הייסט, פון דעם, וואס עס איז נישטא קיין געלד. אויף דייטש רופען זיי דאס אן: „געלד־מאנגעל", און אויף אונזער לשון הייסט דאס פשוט: „נישטא א פרוטה". וועסט דו דאך מסתמא פרעגען: סטייטש, עס האט זיך דאך ערשט נעכטען געוואלגערט אין אלע גאסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאר ווי אזוי די מעשה איז, שפעגעלאנטען זענען געווארען אפגעקאכט, און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאגען דעם אמת, אויף פייטערבארג פערדריסט מיך ניט אזוי, ווי אויף ווארשא. מילא פייטערבארג — גארנישט, געהט זיך פאוואלינקע, אלע טאג פאלט דארטען צוואנציג־דרייסיג רובעל און גענוג; ס'איז האטש, ווי זאגט ער, מעשה סוחר. ווארשא — קיין גוי־טער איד זאל דאס ניט קענען! דאס איז עפיס א מין סדום, רחמנא לצלן! נישטא דער טאג ווארשא זאל ניט געבען א ריס מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, א פאטש נאך א פאטש, אזוי, אז מיר זענען דא אלע געבליבען פריהלישעט, גאר קיין צייט נישט געהאט אפילו זיך ארומצוקוקען! מיליאנען קאסט אונז אפ אט דאס ווארשא, מיליאנען! גוואלד, וואו איז געוועז אונזער שכל? הלואי וואלט איך דיך געפאלגט, זוגתי היקרה, וואלט איך

איצט אַרויסגעשטעלט דער וועלט דריי פינגער; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אַזוי; ס'איז, אפֿנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... אַ שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבן זאָל ער, מאַהנט מיך האָטש נישט די עטליכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאָנ־טאָר. אדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אַז עס וועט זיך אַביסעל פערבעסערען די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען אַ מאָל פערדיענען אַ קערבעל... נאָר דערווייליע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּעגעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאַס. ס'איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּעגעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאַרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נע־מען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאַקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואַרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאַרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז אַ שטאָדט; אַז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען אַ פּאָר מענשלעך מכח אַ גמילות־חסד'על אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלד, אפילו גאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פאַר אַ גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס אַ נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אַזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אַזוי פיין, אַזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, אַ פולע היטעל — און פּלוצים נאַ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

גען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גריס שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט א ווערטעל, אז נאָך א שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אז נאָך אזא מפּלה, ווי מיר האָבען דאָ אצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס׳איז אלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאַפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אז ווער עס וועט איצט אוועקגעהן קיין פּייטערבארג אָדער קיין ווארשאַ עפּים קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אריין. צו דער שפּעגעלאציע בעדארף מען האָבען נאָר דריי זאכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אזוי פיעל, וויפיעל ביי אלע היגע שפּעגעלאנטען. מ ז ל איז ביי גאָט. און ג ע ל ד ? — געלד איז ביי די בראָצקים.

הנ״ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדאַרפט שרייבען גאָר א סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלעגען אין דער ערד אריין, חלילה, לעבעדינערהייד, עס וועט מיר דען עפּיס העלפען? איך בין דאָך ניט ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע. וואָס האָט ליעב „עסען מאַן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאָר איין זאַך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאַק זאָל אריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאַנצע צייט: אנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאַר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאַטעס, פּאַפּיערלעך? ווי די מאַמע זאָגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאָלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָוועט צו יעהופּעץ! ער איז גאָר די כפרה נאָך די דאָרטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מעגען זיי שוין זיין פאַר דיר און פאַר מיר און פאַר אונז אלע און פאַר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאַיאָווע קדחת אויף א גאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער אַנקומען צו עלינו, איידער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די היילינגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — הײנט וואָס רעדסטו דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדאַרף האָרעווען, פערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אַט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, האָרעוועט ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, ארומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין איינענעם א ווייב, וואָס זי הייסט ב ל י ו מ ע - ז ל א ט ע. ב ל י ו מ ע - ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפ'ן וואונק. אנו, לאָז איהם גאָט געבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אויס א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אויס נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע בארליאנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר גאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאכט האָט זיך מיר גע'חלום'ט די באבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען"

געשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען").

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עבב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות. ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זייַ וויסען, אַז איך בין שוין אויס שפּעגעלאַנט. כ'האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דער שפּעגעלאַציע, סיין איר זאָל זי ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי אַ קרחת, מיך גע־מאַכט גרוי און אַלט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען אַ תל פון יעהופּעץ. איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך אַ מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אַדעס! עס איז געקומען אויף אַלעמען אַ מפּלה, אַ בהלה. דער עולם האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך געלאָזט הערען אַ נייער אָנזעץ. אָנזעצען — איז גאָר אַריין אין דער מאָדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערען, האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען פּליטה. דעם ערשטען פּעטשאַטעק האָט געמאַכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פלעגען מיר אַלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך" קיין פּייטערבאָרג און קיין וואַרשאַ. אין אַ שענעם פריהמאָרגען קום איך אַריין אין קאַנטאָר, איך האָב געהאַט ביי איהם צו שטעקען מיט אַ פּאָר „מאַלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אַקציעס. וואָס ס'איז איהם אַרויסגעקומען פון מיר אַ קליינער דיפערענץ. איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פריץ? זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע! הקיצור, ס'איז געוואָרען אַ גוואַלד! מע האָט זיך באַלד אַ נעם געטהאָן צו דער אייזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ פלעשעל טינט מיט איין אַלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך מיט אַ לעבעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער אייזערנער שאַפע אַ גאַנצען פּאַק מיט אַלטע לוחות אויף עבריטייטש פון שנת תרל"ג ביז היינטיגס יאָהר, און איז אַוועק קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, גאָר אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט באַנקראָטירט, נאָר גלאַט ניזוק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן אין איין וואָך און איז געבליבען ביי'ם נאָמען. נאָר די בראָצקים זענען עפּים מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פאַר אַלע מאָל — איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז סאיז נים בעשערט, העלפט נישט קיין חכמות! אַ שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעצייטענס אַרומגעקוקט און האָב מיך אַ וואָרף געטהאָן אויף איין אַנדער פּרנסה, אַ בכבוד'ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט געוואָרען אַ מעקלער, פּשוט אַ מעקלער. טאַקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער בערזע. פאַרהאַן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אַזוי פּיעל, ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאַכט זיך, איך האָב אויך הענד און פים און אַ נאָז מיט אויגען גלייך מיט אַלע אידען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַ סך. — פון דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעקלערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען אַ ליגען, און דערצו, אַז מע איז נאָך אַ שטיקעל עזות־פּנים אויך, קאָן מען שוין זיין אַ מעקלער; און אדרבה, וואָס מעהר ליגנער און וואָס מעהר עזות־פּנים, איז אַלץ מעהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאַטאָרי ביי אייך אין כתרילעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאַנען זיין בעהעלפערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ׳ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעם“... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון אַ ווייס העמד מיט אַ שענעם קאַפּעליש, קריכען, שמעקען, חאַפּען אַ וואָרט, אַ לויף אַהער, אַ שפּרונג אַהין — „פּאָזשאַלעטי קארטאַזש!“ „קאַר־טאַזש“ הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלד“. אי איז דאָס אַ זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאַרטאַזש“! אַהן קאָפּ־דרעהעניש, אַהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געחאַפּט ערשט נעכטען אַ פּופּציגער „קאַר־טאַזש“ — זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך וויים פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען אַ פּאַפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט׳ס הילף געחאַפּט אַ פופציגער! אַז גאָט העלפט, עס געהט אַוועק אַזוי איין האַלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און ווער דער אייגענער ווי פריהער, וואָרןָם ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּיס ביי אייך, צי געהען רענגענס, און וואָס מאַכען די בורע־קעס, און צי ס׳איז פאַרהאַן עפּים אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זיס לעבען, אַ מיתה־משונה, אַ חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו גזלן איינער! דו ווייסט, אַז דיין ווייב איז געלעגען טויטט־קראַנק, נאָך דער רעפּעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר גע־מאַכט, אויף דיינע יעהופּעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אַז קוים וואָס איך פּלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! ווי אַזוי שווייגט מען אָפּ אַזאַ צייט און מע שרייבט נישט אַריין קיין בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אַלא דו לעבסט נאָך, בעדאַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר גיה מענה זיך אויס מיט אַ חושים. ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך אַ שכור אויסניכטערען, איידער אַ נאַר וועט קליגער ווערען"... מאָהל דיר, אַז אַך און וועה, אַז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעדאַרף האָבען אַ מאַן אַ מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אַלץ כדאי: זיין אַ מעקלער, אַ

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופעץ, איינגעזונ־ קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־ חאפט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און דו האָפסט, אז דאָס חאפסט דו אלע טאָג א פופציגער. נישט אלע מאָנטאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאָליגע אָרעסער „לאָנדאָן", מיט די „פאפיערלעך", מיט די „פיפערנאָטערס", מיט די אלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין טעם? נאר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארויס די אויגען פונ'ם קאָפ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־ ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאט ניט אין די יעהו־ פעצער פערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און לאָזען זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אראָפּ פונ'ם זינען, זאָג איך דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט — עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן מיט א מאנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס? ביי אונז קאָכט מען א באָרשט פון ראָסעל, אָדער פון שטשאַוועל; בורעקעס איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאר זשוקלעך אויף דיר? נא דיר גאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואנצען, דארפען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופעץ זיצסט דו, צוקער מאכסט דו, פופציגערס חאפסט דו, — פעהלט דיר נאָר בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר די מאמע, זאָל טאקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־ גענע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, ווארף אוועק די נארישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער, נעם און קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען ארוים אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ, פאַר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּיס אין דער היים? אפּנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז א חוץ א מעשה. נאָר געגומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געוועזען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־געבען אָנצוהערעניש, אז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט א ווער־טעל, אז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אָכסענפלייש ניט פער־לאַנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אהיים, א מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערווייל איז נעבאך נחמה־בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אוים כלה און ווערער א מויד".

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כּתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עבב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון אַ שפּעגעלאַנט אַ מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופּעץ. פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, אַ סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אַקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאַשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאַבריקעס, פון זאַוואָדען, פון באַהנען, און וואָס אַ מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האַרץ פערגלוסט — איז דערוייל דאָ אַ מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום געשעפט אָהן אַ מעקלער. און יעדער מעקלער קוממ־אָן צום אַנדערען מעקלער, ווארום ד ע ר מעקלער האָט אַ קונה, און י ע נ ע ר מעקלער האָט אַ מוכר, קומט דאָס אויס אינאַיינעם אַ זיווג; היינט מאַכט זיך אָפּט, אַז צו איטליכען מעקלער טשעפּען זיך צו נאָך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אַלע מיט'ן „קאַרטאַזש" חלק כּחלק, און אַז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אָדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אָדער מע טהוט, ווי מע

פלעגט טהון אין אַדעס, דאָס הייסט, מע „קאָמפּעזירט“ מיט פּעטש... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט איינענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאָרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס“... הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אַז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, וואָרום וואָס האָט אַ מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען געלד, אלא ניט — וועלען מירביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג האַפּט מען פּופּציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט גאָר־נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, וואָרום אַ בעל־חוב בין איך געוועזען, אַז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין ווידער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אַז איך וועל, אם ירצה השם, מיט׳ן אויבערשטענ׳ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פּשוט׳ער שכל: ווייל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס געהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט געבען, אַז קיין רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, וואָרום ווי באַלד אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּעגעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל, איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען א חתן, איין אנטיקעל, טאַקי פון היע, און דוקא א בחור, האָטש אפילו נישט קיין יונגער, טאַקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאָר א מלאכה אין דער האנד האָט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך ארום צוקער. אָט דער שידוך איז פאַר איהר אָנגעמאָסטען, ווייל דער בחור איז זעהר א שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר אויפ'ן מוח, קלאָפּ מיר א דעפּעש, אָדער שרייב מיר אריין איין אָטקריטקע, וועל איך מאכען, מע זאָל זיך צענויפפאָהרען.

ה נ " ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע־חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר — זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ! אַ גדולה אויף דער באָבע — אַז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אַז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אַז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און מיט'ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדעל, אַז איך וועל דיר אָנזאָגען אַ בשורה, אַז ביי אונז גיסען אַלע טאָג שלאַקס־רעגענס, און די בורעקעס וואַכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואַנצען מיט טאַראַקאַנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר טאַקי אַזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אַז פונ'ם פּופּציגער האָסט דו שוין אַ גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אַז דו האָסט אַ ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר. גמילות־חסדים? קרענק וואָלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אַז דו

וועסט בעדאַרפֿען צו זײַ אָנקומען מיט אַ גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אַז קיינער וועט ניט זײַן אין דער היים. ווי זאָגט די מאַמע: „אַ נ ע מ ע ר אַ ו ו ע ר איז ניט קיין ג ע ב ע ר אַ ו ו ע ר, און אַ גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע“... נאָר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אַליין? אַ קליינינקייט, מע גיט אַזוי נאָך אַ מאַן! ער ווייסט דען וואָס צו טהון פֿאַר גרויס ראָסקאָש? ער דרעהט זיך דאָרט אַרום אין יעהופּעץ, ווי אַ גראַף. עס פֿעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דאָ ווי אַ הונד בע־גראָבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט אַ קינד, משה־הערשעלי, ברעגען זאָל ער, פֿאַלט דאָס און האַקט זיך איבער אַ ליפּ; האָב איך אַ פֿינגערעל מיט שפּריצלעך, גנבה'ט דאָס אַוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פֿון אַלע זײַטען, ווי זאָגט די מאַמע: „קומט אָן דאָס גליק, ניס־אויס די פּאָמע־ניצע“... נו, בין איך נישט גערעכט געוועזן, וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אַז ניט אַלע מאָנטאָג איז פּורים, און אַז קיין פּופּציגערס וואַלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואָס דו לענסט־פֿיר פֿאַר מײַן נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דאָרטען אין גע־האַקטע וואונדערן, דער אַלטער בחור דײַנער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופּעץ, אַז מיר זאָלען פֿון דאָרטען אַ שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, ווערמען? טאַקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב גע'גט, און איצט שרכנ'ט ער זיך ווידער אַ מאָל צו מײַן שוועסטערל. זי איז איהם, אַפּנים, שטאַרק געפֿעלען, דעם שאַרלאַטאַן! נאָר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „גלייכער מיט אַ היימישען גנב, איידער מיט אַ פֿרעמדען רב“... און ווי באַלד דער שידוך וועט ווערען, אַזוי שטעלט מען באַלד אַ חופּה, און לאָם איך זעהען, אַז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פֿיעל גוטס און אימער גליק

דײַן באמת געטרייע פֿרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

אונזער קאַפּעל האָט זיך ווידער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין ווידער אַ במוח אין שטערטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט ווידער אַ מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף אַ הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז אַ סברה, אַז די חברה „יאַקער" האָט שוין אויפגעהערט סמריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתרילעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר אַ פּאַריק? אַ מעהר וועט זי געהן פּאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גביר'ס שניר, אַ מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאָרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעס" מיט „שענזעשעטקעס"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינע־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך א ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אלע צוקער־מעקלערס און האַפּט־אויס פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז א גרויסער גביר, און געה לאָר איהם צום „ונתנה תוקף״! ווערסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב״ מיט קיין „רחמנות״ איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אָט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג ווי נאַכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ׳ן הימעל און בעטען גאָט, אז א טאָג זאָל געהן א רעגען, און א טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר; מע בעדאַרף זיין א גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּעגעלאַנט איינדרינגען, אַז ער פערשטעהט ניט פון דאַנען אַהין, און אַזוי לאַנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען אַ קאַלטער שוויים... איין גאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אַז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען אַ קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט אַ געשעפט אין די הענד, ווייס איך, אַז ס'איז אַ געשעפט; היינו: איך געה אַרום געלד, איך מאַך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה געלד אויף וועכ־סעלעך, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פּער־דיענט, אַבי געשלאָפען רוהיג. דאָס איז אַזאַ מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אַלע זייטען, וואָרום אַז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אַריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם אַ געוועזענעם פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — אַ זעלטענער יונגערמאַן מיט אַ גילדענעם כאַראַקטער. ער זאָגט מיר צו, אַז אויב איך מאַך איהם היע אַ קרעדיט פון אַ צעהן־פופ־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אַזוי שען בעפּריעדיגען, אַז איך וועל פערשפּאָרען זיין אַ מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אַהער קיין געלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט אַ האָפענונג, אַז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געוויס קריגען... אַלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום געלד, ווערען גליקליך, פאָהרען אַרוים מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאָלסט דו וויסען, איז אַ סגולה צו פּרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פאַר אַ שען פערד־און־וועגעלע אַ סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאַר אַ מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

נרים די קינדערלעך, און שווער און שוויענער, און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנזעץ, האָט דאָס ביי מיר אַ שענעם פּנים קענען די היגע אָנזעצען! אַ סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין אַ מאָדע, אז איין אָנ־זעצער האָט געמוזט מאַכען איין אַפּטריט; היינט איז שוין גע־וואָרען אוים מאָדע אַנטלויפען. דאָ הייסט דאָס גאָרניט „אָנזעץ"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָה־לען — און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעדייט „סאָדערזשאַנקעס און שאַנשענעטקעס"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פּילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מענסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאה...

בנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, אַ געשוואָלען האַרץ, געשוואָלען זאָלען ווערען די שונאים, ווי אַ באַרג. אַט ערשט ביזט דו, דאַכט זיך, געוועזען אַ צוקערמאַכער, פלוצים — גאָר אַ בעל־הלוואה! וואו האָסט דו גענומען געלד? און אַז גאָט האָט דיר שוין יאָ אַמאָל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעדאַרפסט דו זיי טאַקי צעפלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אַליין ערשט ניט לאַנג געשריבען, אַז ווי באַלד עס פאַלט דיר אַריין אַ ביסעל געלד, אַזוי חאַפּסט דו און שיקסט מיר אַרויס דורך איין אַנווייזונג. וואו זענען דיינע ווער־טער? נאָר די מאַמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאַקי גע־רעכט; זי זאָגט מיר: „טאָכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו גאָר נישט וואַרטען, וואָרום פונ׳ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יע־הופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאַנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון באַרדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאַנטינער משרתים, פון מאַהליווער אפּיקורסים, פון קאַמעניצער חאַראַטאַיעס, פון יעהופּעצער הול־טייעס"... זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס נעהט

איהם אָן אַ ווייב, וואָס גערט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאַכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאַרג האָט מען געהאַט צו טהון פאַר אַ יאָהר־רען, ניט היינט געדאַכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען גע־מיינט, אַז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געוועזן געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?" ווייזט ער מיט'ן הענ־טעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנייפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראַכט דעם דאָקטאָר. פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אפילו געדרילעוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט גאָר־נישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאַך, ציבעלקעס, פּעטשאַי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פאַסאָליעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'אַ משל! אז מיר האָבען געגעסען ארבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאַט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא נעשפּיעלט מיט'ן ארבעס רוויערהייד אַזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָוועס אריינגעלעגט זיך איין ארבעסעל אין אויהער אריין, האָט דאָס ארבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָ־צען און צו וואַכסען... בקיצור, ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ גאַנצע מאַשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך אַ האַלבע שעה און האָט אַרויסגענומען פונ'ם אויהער אַ גאַנצע זשמעני מיט ארבעס! נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג! די גאַנצע וועלט פרעסט ארבעס

צעזעצמערהייד — און גאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַ שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט געפינען דאָ אויך אַ געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַלץ, חוץ קרחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופּעצער שאַרלאַטאַנעס מיט זייערע קעפּסוויי־בער — איך וויל נישט הערען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאַרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר אַ מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באַריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאַלעכץ, אַ טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אַלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטשקע" האָט זי זיך גאָר אַ נאָמען געגעבען!): „פאַניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער אַ פינגער!" געהט פאַניטשקע און ווייזט אַ פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן אַ פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אַז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!" איז געוואָרען אַ גוואַלד, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות, די גאַנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז געלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען אַ גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אַז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאַנג,

אַ בייז פּערליאַפּעניש ביי זיי, איין אָפּגערערטע זאַך נאָך פון אַמאָל — וואָס זאָגסט דו אויף איהר טאַטען? זאָל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאָפּ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס געלד־געשעפט איז אַ קבצנ׳י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אַז גאָט העלפט מיט איינגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס׳איז ארויסגעוואָרפען! אַז אָך און וועה איז שוין דעם. וואָס בעדאַרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די הינע בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפּאָלער פריצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רעגען, ווי קראָפּיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר׳שט די באַנקירען, — איידער אָנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שנייד־דען „קאָמפּאָנעס“... הכלל, איך האָב אַ שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך גענומען צו הייזער. וואָס עפּיס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געוואָרען אַ נייע שפּעגעלאַציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אַז אין יע־הופּעץ קויפט מען אַ שטוב, אַזוי ווי ביי אייך אין כתרילעווקע? האָסט דו אַ טעות. דאָ אין יעהופּעץ, אַז מע קויפט אַ שטוב, טראָגט מען זי באַלד אוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט ווידער אַ מאָל געלד. הכלל, מע קויפט אַ שטוב אָהן אַ גראָשען געלד און מע ווערד למזל אַ בעל־הבית. ווייסט דו דאָך פרעגען: ווי באַלד אַזוי, קאָן דאָך איטליכער האָבען אַ שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אדערויף?... אוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אַצינד (איך האַלט איצט ביי מאַכען אַ פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אַליין אַ הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאַר אַ קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַריינלעגען קיין דריי צעבראָכענע גראָשענס, וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאַקלאַדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! הייגט וואו איז דירה־געלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו, וואַכסט מען אויס אַ גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פערנומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע'ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג גאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער אַ פערליעבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אָפט־מאָל, אַז אַ מאַן וואַרפט־אָוועק אַ ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אָדער אַ ווייב וואַרפט־אָוועק איהר מאַן און פערליעבט זיך אין יענער'ס

מאַן, און דאָס ווייב פון יענעם מאַן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאַנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאַן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתרילעווקע, ס׳איז יעהופעץ...

בנ״ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאס געהערט גע־ווארען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאל נעמען און אוועק־ווארפען ווייב און קינדער, שווער און שוויגער, און אוועקלאזען זיך אין א פרעמדער שטאדט און פערגעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער געשעפט: אט איז ער א צוקער־מאכער, אט איז ער א בעל־הלוואה, און אט ווערד ער גאר א בעל־הבית פון איין אייגע־נעם מויער אין יעהופעץ אהן א גראשען געלד! ? ס'איז טאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאכען א געשעפט און וועט פערדיענען געלד, וועט ער מיר קויפען א הייזעל אויף מיין נאמען. וואס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין געפינען וואס צו קויפען, ווי זאגט די מאמע זאל געזונד זיין: „געב מיר נאר אהער דאס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין געפינען"... עס איז נאר איין אנשיקעניש, א נוט אויג אויף מיר — און געגוג! דאכט זיך, איך ווייס, איך בין אויך אזא אידישע טאכטער, ווי בליומע־זלאטע, און אזוי שען

איך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פאַר וואָס זשע, גוואַלד, פאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזאַ וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאַטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג גרעבער ווי לענגער, איינגעדאַרט און אויסגעדיווערט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאַטע׳ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט אַרום? לאָז זי זיין געזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה׳ן, און מיר לאָז גאָט העלפען אין מיין שמייגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך געוואונשען, איידער יענעם געשאָלטען“... נישמעהר, ס׳איז מיר נאָר אַ וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען איין אַלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטגעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: אַ גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען אַ מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אַוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו, אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און ווערען ביי דיר אַ קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם, אויפ׳ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל“. נעם, אַשטייגער, מיין נחמה־ברײַנדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה׳ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־ברײַנדעל נעבאַך אַ מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט אַ חתן, עפּיס אַ שלים־מזל פון יאַמפּעלע, און דוקא אַ פיינעם, איין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הייסט, נאַרעשעוואַטע, נאָר פון אַ גרוי־

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביסעל נישט קיין געזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאַר׳ן פריזיוו. אַ פערגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס׳איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אַז ס׳איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס׳איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס׳איז ליעב“...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָטע. איך האָב מיך בעצייטענס אַ נעם געטהאָן צו אַנדערע מסחרים, צו „אימעניעס" (גיטער). אימעניעס — דאָס איז נאָר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטיוועל; מע שרייבט אריין אַ בריוועל, מע שיקט אַוועק איין „אָפּיס", יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף אַ געשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָמעשטשיקעס, פירשטען, גראַפען. ווּעסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קום איך צו גראַפען? איז דרינען אַ גאַנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אַז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אַז פּאָליציע קומט אַמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, גיט אונז די בעל־הבית'טע פריהער אַ ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאַלץ אין וואַסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר אַ מאָל טרעפט זיך, אַז די בעל־הבית'טע אַליין ווייסט אויך ניט, ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואָך ליגען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאַפּט. שפּרינגט אַראָפּ די בעל־הבית'טע אין איין ציטערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז געוואָרען אַ שפּרינגערייַ מיט אַ בעהאַלטערייַ: ווער אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, אַ אידעל פון קאַמעניץ. ליגענדיג אַזוי אין געהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטילערהייד. „אַז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פּאַפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאַפּענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פּאַפּיערען!" — וואָס פאַר פּאַפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פּאַפּיערען! טרעפען אָן בלי גוזמא אפשר אַ האַלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט אַ האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייד צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פּאַפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר אַ מין פּאַפּיערען? „ס'איז אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן אַ שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָס גוטס!" דערהערט אַזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעס מיט אַזאַ גוטס? „די אימעניעס, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען; די אימעניעס זענען פּריצישע אימעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד. דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף טאַקי בין איך געקומען אַהער צו פאָהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פּאַפּיערען, די אָפּיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?" — חס ושלום, זאָג איך, ווער דאַרף דאָס פרעמדס? דער אויבערשטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אַהער

צו אונז אויס'ן בוידעס. און דערווייל טהו איך איהם א טאַפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּיס געמאַכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאַכט ער, לעת־עתה נאָך גאָרניט. איך האָב מורא פאַר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע ליגנערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין ליגנער?" — אָך, זאָג איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימעניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקעלט, נאָר גאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאַכען א אימעניע אויך. „איך זעה, מאַכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאַן, ניט ושע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר געפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט גאָט'ס הילף געמאַכט א געשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען געשלאָסען שותפות אויף אלע געשעפטען: ער לעגט אריין אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. די בהלה, וואָס ס'איז געווען אויף דער אכסניא, איז געווען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּיס א שכן על־פּי טעות געקלאָפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ארויס, ווי
אַזוי דער אויבערשטער פיהרט, אַזוי איז גוט. למשל, ווען דער
שכן זאָל ניט געווען קלאַפּען אין פענסטער, וואָלט ניט געווען קיין
בהלה, און איך וואָלט ניט געווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך
ניט בעקענט מיט דעם קאַמעניצער איד, און וואָלט ניט געוואוסט
פון קיין אימעניעס און פון קיין גראַפען. עס פעהלט איצט נאָר
איין שטיקעלע הצלחה!

הנ"ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך האָב בעקומען אַ הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאַראַמען" געזאָגט געוואָרען. איך טרינק שוין ציגען־מילך, איך בין שוין געוועזען ביי'ם דאָקטאָר אויך. אין די פאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעזאַפּט געלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אַפּטייק אינאיינעם! אַ שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אַפּטייק, און מע קאָן זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראַפען! בראַש וואָרפט ער זיך מיט געשעפטען, אַלע טאָג אַ נייעס. גענוג וואָס ער איז אַזאַ בריה און אַזאַ גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז דאָס מיידעל קאָן ניט טאַנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפּיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אַזוי לאַנג פּרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען אָרומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אַזוי ווי געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, געמיינט, אַז דאָרט חאַפּט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אַזעלכע בריוועלעך, אַז אַפילו אַ שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אַז דאָרט, אין אַמעריקע, מוז יעדער איינציגנער אַר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מעג ער געשוואָלען ווערען פאַר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. אַ שען לאַנד, ברענען זאָל דאָס מיט דיין יעהופּעץ אויף איין פייער! אַ מצוה אויף אייך אַ גרויסע, ווי זאָגט די מאַמע: „אַז מע האָט ברויט, זאָל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאַך“... הלואי זאָל גאָט אַ נס טהון, איך זאָל חאָטש ניט הערען פון דיר אין גיכען וואָס מע הערט פון געצעל דער מוהמע סאָסי'ס, און נאָך מיט מעהר פרישקייט. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאָגט די מאַמע, האָבען געשוואָרען, אַז קיין פערפאַלענע זאַך זאָל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!“ ס'איז אַראָפּגעקומען צו אונז אַ טשינאָווניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אהינגעקומען דאָס געלד, וואָס משה־מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען גע'מסר'ט, אַז דאָס געלד איז געבליבען ביי'ם גביר, און דער גביר ווייזט אַ חשבון, אַז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאָס אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאָל חאָטש האָבען אויף זיך ריסטאַנסקי ראָטע, ליעבער גאָט!...

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעס אויף אריבער א מיליאָן. איך האָב אזעלכע אימעניעס, וואָס זענען א חריפות, מע זעהט דאָס נאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערען: אז איך בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמעניץ און האָב אויסגע־פויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעס, האָבען זיך א שאָט געמהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעס צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט א געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעס אויף אימעניעס, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי געגעבען „אָפּיסען" פון א ו נ ז ע ר ע אימעניעס, און זיי האָבען אונז געגע־בען „אָפּיסען" פון ז י י ע ר ע אימעניעס. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מ י ר מאַכען ז י י ע ר ע אימעניעס, וועלען מיר דאָך א ו ו ד א י פערדיענען געלד; וועלען ז י י מאַכען א ו נ ז ע ר ע אימעניעס, וועלען מיר ו ו י ע ד ע ר פערדיענען געלד, — סאַי ווי סאַי דערלעגען וועלען מיר שוין נים! הכלל, איך האָב מיך אריינגע־האַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט נאָט'ס הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמעדעני'ן". ווי אלע, ארום די ווייסע מירמעלשטיינערנע טיש־לעך, ווי אין אדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּוטערגעבעקס.

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו אַ מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמערעני'ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די גאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג אַ געשריי, אַ טומעל, אַ הו־האַ, ווי להבדיל אין שוהל: אַלע רעדען, לאַכען, מאַכען מיט די הענד. אַמאָל קריעגט מען זיך, מע אַמפּערט זיך און נאָכדעם לאָדט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט'ן „קארטאַזש" איז תמיד פאַרהאַן טענות מיט פּרעטענ־ציעס, מיט פּערלאָזענישען, מיט קללות, מיט פייגען, מיט פּעטש. און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שווער און שוויעגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער גובערניע מיט אַ פּאַלאַץ. איז דאָרטען פאַרהאַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די וועגד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאויס פון שפּיעגעל־גלאָז, מיט אַ גאָרטען, וואָס ווערד אָנגערופען „האַנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואַכסען דאָרטען לימענעס מיט פּאָמעראַנצען, היינט די פערד מיט די קאַ־רעטעס, וואָס דאָרט געפינט זיך, נעמט אָפּ איין אויג, — און דאָס אַלסדינג פערקויפט זיך בהצי חנם! ווען גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואָלט צו מיר דעמאָלט געווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, געחאַפּט אויף דער צונג. דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אַמאָל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פּרנסה וועגען מוז מען אַ מאָל זאָגען אַ ליגען אויך!...

ה נ " ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוועלעך! ס'איז מיר אַ חרפּה אַ בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט אַרויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאַר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען גאַנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (ווער איז זי אָט די סימע־דינה, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אַמאָל סימע־דינה די רופאַ'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאַווע מיט פּוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס? אַ גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאָל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אַשטיינער, דאַרטען אין יעהופּעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאַכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאָל זיין פאַר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאָל ער, האָט זי איהם דערלאַנגט מיט אַ נאָפּעל אין פּנים אַריין, אַ גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אַז ס'איז אין איין אויהער אַריין, פונ'ם

אנדערען ארוים? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך ווער צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדערן אין יעהופעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען גאט געבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אפרעכענען, ווי דו ביזט ווערטה, וואלסט דו אפשר קליגער געווארען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען", אזא יאהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאקטוירים'לעך, דאקטאר קובעבע און דאקטאר לאקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאקטאר קובעבע האט זיך מיישב געווען און האט איינגעגעבען אויפ'ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ האט גע'סמ'ט א קינד... איז געגאנגען דער דאקטאר לאקריץ און האט איינגע־געבען אויפ'ן דאקטאר קובעבע, אז דער דאקטאר קובעבע האט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אגענט פערסטרעכירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז געגאנגען דער דאקטאר קובעבע און האט איינגעגעבען אויפ'ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאק־ריץ — — — נאר לאזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאר מיר און פאר מיין משפחה און פאר אלע מיינע ליעבע און פאר כל ישראל!

XIII.

פנתס־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד הערכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות. ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האָנדעל שוין אצינד נאָר מיט וואַלד, וואָרום אַ אימעניע אַליין אָהן אַ וואַלד איז ווי אַ שטוב אָהן אַ קוימען. דער גאַנצער אַנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואַלד. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געוואָרען, געמאַכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך געווים פרעגען: ווי קום איך צו וואַלד? הער ווי נאָט פּיהרט: אז איך בין דאָ געוואָרען אַ מעקלער פון אימעניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אַרום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען נראָדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאַר סחורה, אַנו ווייזט?" געה איך און נעם אַרוים מיין פּעקעל מיט „אָפּיסען" פון אימעניעס אויף אַ מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאַבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאַר וואָס? מאַכט ער צו מיר: „דערפאַר, ווייל ביי אייך זענען אַלע אימעניעס נאַקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און ווידער אַ מאָל ערד און הימעל, און אָבער אַ מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּיס וואַלד? וואָס טויג מיר אַ אימעניע, אַז

זי האָט ניט קיין וואַלד? וואָס שווייגט איהר? וואַלד גיט מיר אַהער, וואַלד!!" בקיצור, איך האָב געמאַכט אַ שווייג, וואָרום ס'איז מיר געווען אַ חרפּה אַ בושה פאַר זיך אַליין, וואָס איך טראָג מיך אַרום מיט אַזאַ מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אַז ס'איז יאָ אַזוי, רופט איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס אַ רעכטע אימעניע מיט אַ וואַלד, איך האָב קונים. „אָך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען אַ וואַלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געוועזען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַרהאַן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביז דער חמאַרע, ארזי לבנון, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנ־דערער זייט אַ טייך. נאָר ווי אַזוי מיינט איהר, זאָגט ער, אַ טייך? אָט איז דער וואַלד און אָט איז דער טייך. אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אַזעלכע דבורים, בין איך באַלד אוועק נאָכשמעקען אַ קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און גאָט האָט מיר געהאָלפען, איך האָב געפּאַקט אַ קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געוויינטליך, דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך אַ מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין אַ געשעפט, וועט זיין גענוג פאַר אַלעמען. אַז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאָרגעלעגט, אַז איך האָב אַזאַ און אַזאַ וואַלד מששת ימי בראשית, פון איין זייט אַ באַהן, פון דער אַנדערער זייט אַ טייך, אַ האַק אַ בוים, אַ פליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפעלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד אַ נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואַלד: ווי אַזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַקסען דאָרט, וויפיעל אַרשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די ברייט, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זיי, און ווי אַזוי געהען די סלאָיעס אינווייניג, און ווי אַזוי פאָהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען אַ וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ'ם וואלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהר, אָט מהו איך אַ שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף אוועק צו מיין מוכר און האָפּ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאַלען אַ געלעכטער. איך האָב געמיינט, זיי וועלעןביידע דעם שלאַג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואלד?" מאכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואלד?" מאכט צו מיר' דער מוכר. אין דעם עפּענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאָרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאכען איין „אָקע". און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאָרגען. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שווער און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאָהרען, איז שוין גלייכער נעהן צו פוס"... איך קאָן מיר פאָרשטעלען, אז אָך און אז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען פון א וואלד, וואָס טרעפט אָן „מיליאָסען", ווארפט מען אוועק האַק און פאַק און מע זעצט זיך אנידער אויף א גאנצער נאכט שפּיעלען אין „אָקע", עס זאָל אייך אזוי אָקען אין קאָפּ. ווי עס אָקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואָס האָט קיינמאָל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אצינד רעדען פון קאָרטען! עס נעהמט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אז דו אליין זאָלסט נאָך ווערען א קאָרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נא דיר נאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען געזעהען אמאָל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם.

גלייך ווי פון אַלע דיינע גילדענע געשעפטען. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

די גאַנצע וועלט טראָגט דיך אויפ׳ן קאָפּ! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאַר מיר, און בעגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מאַרק ביי די פיש און הויבט־אָן מיך צו בעוויינען און צו בעקלאָגען, א מכה איהר א גרויסע! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט געגאַרט. די מאַמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריעגט, ניט געזידעלט, נאָר גלאַט אַזוי דערלאַנגט מיט ווערטער, ווי זי קאָן: „דאַרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שאַרבען, איז גלייכער איין אַלטער טאָפּ... גוטע פריינד זענען ווי קראָפּיווע, וואַכסען אָהן רעגען... פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האָט געגעסען קנאָבעל... איין אָכס האָט א לאַנגע צונג און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אַזעלכע ווערטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אַזוי לאַנג, ביז קריינדעל איז אוועק. עס האָט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פונ'ם וואלד האָט זיך אויסגעלאָזט א סטעפּ; ס'איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטיגער טאָג! אומזיסט גערולט א קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראָכען פיס, גע־ריסען שטיוועל. איך האָב ארויסגעזעהן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאַר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאַר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואָס זשע האָב איך געטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו איין אנדער געשעפט, צו זאווואָדלעך (דאָס הייסט, פאבריקען, וואָס מע מאַכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אַלע געשעפטען; אידען קויפען זאוואָדען, און די מעקלערס פערדיענען געלד, זענען מאַסף ממון! פאַרהאַן דאָ א מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אריינגעהאַפּט צו די ר א ד א מ י ש ל ע ר און מאַכט זיי אַלע וואָך א צוויי־דריי זאוואָדלעך, חאַפּט א צעהן־פופצעהן טויזענד און פאָהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דאַרפסט דו מעהר — משרתים, פאַקטוירים זענען היינט געוואָרען מאַכערס פון זאוואָ־

דען, טראָגנען גילדרענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאַטאַר“, שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, גע־וואָרען מורא׳דיגע סטיקראַטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאַוואָדען! אַלע מעק־לערס מאַכען זאַוואָדען, און איך אויך בתוכם. ווערסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזאַ פונדאַ־מענטאַלנע געשעפט, וואָס איך ווייס גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? ווערסט דו האָרכען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט, אַז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעדעני׳ן (ניט, אַזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס׳איז גאָר אַ זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריעגט, נאָר פשוט, ווייל ס׳איז מיר נמאס געוואָרען די קאַווע מיט די בולקע־לעך, און אגב האָב איך טאַקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אַלע אידען אויף דער גאַס. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם אַ מעקלער פון זאַוואָדען, ווייזט אויס, אַ גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אַלע גרעסטע, אפילו צו די בראָצקיס. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר, איז אַ איד?“ — פון כתרילעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט דאָס, אַ יאַמפּעלער, זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע, איין איידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אַט דאָס כתרילעווקע, אַ דאָרף, צי אַ שטעדטעל?“ — וואָס איז שייך, זאָג איך, אַ שטעדטעל? אַ גאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען אידען וואָהנען?“ — נאָך אַ מין מעגען! „נו, און אַ טייך, מאַכט ער, איז ביי אייך פאַראַאַן?“ — נאָך אַ מין טייך, זאָג איך, שטינקיילאַ הייסט דער טייך. „נו און פון אַ באַהן, מאַכט ער, איז עפּיס וויים?“ — סך־הכל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זיבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכען בײדע פערדיענען געלד, און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נאַר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאלען א מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואָדען איז היינט פארהאַן לרוב, און קיין זאוואָדען איז נימאָ; וויפיעל ס'איז געווען זאוואָדען האָבען די ראדאָמישלער אויסגעקויפט, און מעהר וויל מען נישט פערקוי־פען; לכן האָט זיך דער עולם א נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאפעלדיגע זאוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואָדען נאָר אין די קליינע שטעדטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתרילעווקע איז בעשאפען געװ־וואָרען מששת ימי בראשית, אז ס'זאָל דאָרט זיין א זאוואָדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך געראדע א קונה אויף צו בויען א זאוואָדעל אויף א האלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז נימאָ: מע האָט פערהאפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און א פלאץ אויף צו בויען א זאוואָדעל?" — אָך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר, מיט שווער און שוויעגער, מיט א גאנצער משפחה. איך קאָן באלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפּענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאָלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סמאָרעסטע און מיט מאָשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאָז ער אויסטאפען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען א פלאץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באלד מיר אָפּענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד. מע קאָן דאָ, פערשטעהסט דו מיך, חאפּען א גראָבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

מויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינגג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. איך האָב מיך צעפרענגט ביי מיין איצ־טיגען שותף, ווער איז דער קונה, און בין געוואָהר געוואָרען, אז דער קונה איז טאָקי איינער פון די ראָדאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראָדאָמישלער זענען אלע זעהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאוואָדלעך, עס מעג זיין א ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט א קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אז דאָס געשעפט איז, אם ירצה השם, געווים א געשעפט, און מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף געווים פערדיענען געלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב נים א גאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין א גע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין נים קיין אָץ להעשיר!

ה נ"ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האָב ניט פערשטאַנען איין וואָרט. וואָס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאַץ? שרייב איך דיר, אַז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פאַרהאַן גענוג, עס וועט קלעקען פאַר האַלב יעהופּעץ! און וואָס פרעגסט דו זיך אַלץ נאָך אויף בורעקעס? פאַר וואָס פרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פּאַסטערנאַק? און דער טייך? אַזאַ מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פּסח, טרינקט מען יאַשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אַז דיינע יעהופּעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאַ־נענס, זאָלען פערזוכען אונזער וואַסער אָרום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופּעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אַזוי, אָהן זייערע זאַוואָדלעך, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „ראש־חודש אלול געהט אַוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר אַרויס פון קאָפּ די דאָזיגע אַלע נאַרישקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאַוואָדלעך, פונקט אַזוי ווי דו האָסט געמאַכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אַז איידער דו

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס. וואָרום דו ביזט געווען אַ שלים־מזל און וועסט בלייבען אַ שלים־מזל. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

•

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אַז דאָרט, אין יעהופּעץ, פערשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? ווער עס פערשרייבט זיך פערצינג קאָפּיקעס, דער פאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ם און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!“...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטארק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי א קריזיס, ממש עס וואַלגערען זיך זאוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאוואָדען, אביסעל אריבערגעחאַפּט די מאָס. געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס׳איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואַרף איהם ארויס! ס׳איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך א גראָשען, די קאַפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען ארום בטל, אָהן א שמאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס׳איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופּעץ איז א שטאָדט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פער־פאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט א האָפנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעדאַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז אַ מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן אַ צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר נים קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז אַ סברא, אַז גאָלד אַליין זאָל דאַרטען זיין אין די אלפּים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופּער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין נים! היינט געפינען זיך דאַרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב. און ווילען וויל מען דערפאַר סך־הכל דריטהאַלבען מיליאָן, עס איז אַ מציאה פון אַ גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אַביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אַזש אין סימביר, און פאָהרען בעדאַרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באַהן. וועמען לעגט מען פיר אַזאַ גרויס געשעפט? געוויינטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאַנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר אַ שווייצאַר מיט קנעפּ און קוקט אויף דער קאַפּאָטע; ווי באַלד איין אַלטע קאַפּאָטע, אַזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אַז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאַר, שטעהט מען אָפּ אַ שעה זעכס אויף די טרעפּ און מע וואַרט, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכגעהן, און אַז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרביי פייל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אַרום, זיצט ער שוין אין דער קאַרעטע — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע! קאָן מען נים זיין אַזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך אַ מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; אַ קליינינקיים, אַ מענש האָט אַזוי פיעל געשעפטען?! מע קאָן ניט אַזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט אַ האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא אַ מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין נימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט גע־

בען מיט געזונט און מיט הצלחה. גריס די קינדער און אלעמען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף „ארץ־ישראל“, קעהרסט דו אוודאי מיינען „ציניזם“? דאס איז זעהר א הויכער ענין, חאטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האלט מען עפּיס נישט דערפון. איך בין געווען א פּאר מאל ביי די הינגע „ציניסטען“ אויף די „זאסעדאניעס“ און האב געוואלט וויסען, וואס דאס איז, האט מען אבער אלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט. דאכט זיך, וואס וואלט זיי געאהרט, זיי זאלען זיך דורכרעדען מיט אידען אויף אידיש?... איך האב אפילו א פּאר מאל א רעד געטהאן מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האבען זיי מיך אויסגעלאכט: „וויים איך וואס? ציניזם! דאקטאר הערצעל! אויך מיר א געשעפט!“...

ה נ " ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אַז מיין גיטעל איז געבליבען איין אלמנה מיט זיעבען קינדער יתומים, איינס קלענער פון׳ם אַנדערען! געשטאָרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון אַ צאָהן, דאָס הייסט, אַז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געוועזן נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאַר מיר געדאַכט, גאַנץ אָפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר געמיינט, אַז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך אַרויס אַ צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אַנידער און שטאַרבט אַוועק. ווי זאָגט די מאַמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאָרגען עס איז"... און דערווייל נעבאַך גיטעל לעגט איין די וועלט, ס׳איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי ווען חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטאַרבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער געוויס אַזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באַלד נאָך שלשים געבראַכט צו פיהרען פון באַרדיטשעוו אַ שטיף־מאַמע פאַר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאַקי אָקעגען אַלע מאַנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאַר אייערע ווייבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט געוואָרען, אז א טאטע פון קינדער זאָל זיך אריינ־נעמען א משוגעת אין קאָפּ אריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באלד טאקי חאפּט בראָצקי ארויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט געהערט, אז דאָרטען ערגיץ אין אלדי שווארצע יאָהר וואלגערט זיך גאָלד מיט קוועקזילבער! ווי זאָגט די מאמע מיינע: „א טויבער האָט געהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט, אז א בלינדער האָט געזעהן, ווי א קרומער איז געלאָפען“... נאָר איך וויים פריהער, אז אינ'ם אנדערען בריעף וועסט דו מיר נע־ווים שרייבען, אז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עס וועט זיך אָבער געפינען א שלאק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פּאָלעס און וועסט ווידער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אז דו האָסט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר ארוים, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען ארומשלעפּען זיך איבער פרעמדע הייזער און ארומטראָגען זיך מיט אזעלכע נארישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער. ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס געדענקסט דו? האָט ער א טאָכטער שפּרינצעל, געוועזען א געזונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואכסענע. נאָר זעהר א געראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראָגט ארום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעבאך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּיס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט. און זי איז געוואָרען, נים פאַר מיר געדאַכט, עפּיס אזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן נים פערשטעהן; זי זאָגט, אז מע רופט זי נים שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט ארויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אז אָט־אָט קומט עפּיס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי ארויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר אזש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אוים אזעלכע ווילדע זאכען, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען א גרויסען גאָט. הער א מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראָצקים, בין איך געוואָרען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושארען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועלדער און באהנען און פאראחאָדען און פאבריקעס אויף מיליאָנען, און אלץ פון בראָצקי'ס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זענען פאראן א פאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט א טענדעווערענדע מיט א הענגקאָלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאָדנע נאָמען, וואס איך שעם זיך דיר איהם ארויסשרייבען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפאַקט איינמאָל בשעת איך בין געגאנגען פון בראָצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנגערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אוים, רב מנחם מענדעל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האָבען געהאָרכט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט ארום די בראָצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר װעלען? מיר װילען דאָס, װאָס יעדער מעקלער װיל, מיר װי־לען פערדיענען, מיר זענען אויך מעקלערס, מיר האָבען אויך גע־שעפטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אביסעל אין אייער זכות, אביסעל אין אונזער זכות, טאָמער װעלען מיר עפּיס מאַכען, װעלען מיר מאַ־כען אינאיינעם, עס װעט זיין „יחלוקו“, װינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, װי זאָגט מען: פון אַ קריװורע קאַכט מען װעטשע־רע...“ — על כל פנים, זאָג איך, צו װאָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, װאָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפטען זעהר אַ סך מיט גאָט'ס הילף. מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאװער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעװער או־יעזד, מיר האָבען אַ מיהל איין אַפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַװ, מיר האָבען מאַשינעס אַזעלכע גאָר נייע, אַ פּינסקער איד האָט זיי אויס־געטראַכט, היינט האָבען מיר אַ פּריץ, װאָס װיל אויסבייטען אַ װאַלד אויף אַ „גוראַלנע“, און אַ אידען האָבען מיר, װאָס װיל קוי־פען אַ גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעס! װעל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, װעלען מיר אייך געבען אימעניעס, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעס, װעלען מיר אייך געבען קונים“. — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעס און װעלדער האַנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעס שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס װאָרט, אַז איך זאָל קיין אימעניעס מיט קיין װעלדער מעהר אין די הענד אריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעװערענדע, אַלע געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט אַ אימעניע אויף קאַװקאַז, אַ אימעניע מיט נאַפט, דאָס הייסט, אַזאַ מין ערד, װאָס עס שפּריצט פון דאָרט נאַפט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר אַ סברה, אַז די ערד קאָן דאָרט אַרויסװאַרפען אַ מיליאָן פוד נאַפט אין איין טאָג!“... — אויב אַזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז אַ געשעפט! אָט דאָס גיט אַהער! און מיר זענען אװעק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע“ (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדעני'ן, ווייל דאָרט טרייבט מען אַרויס, געה איך שוין אין דער „אידישער מאַלאַטשנע", פאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר אַרומגערעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אַז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אַז ביי דעם געשעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפען, דער אַנדערער אַ געלער, ער האַנדעלט מיט זייגערלעך, אַ מורא'דיגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט אַ רויטער נאָז מיט ווייט־פערלעך, אויך אַ ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אַלמן. אַז איך האָב דערהערט אַזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אַזוי געפעלען. טענדערווערענדע האָט אָבער איבער מיר אַזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אַז איך האָב געמוזט מוסכם ווע־רען, מיר זאָלען זיך אַלע צעשרייבען אויף פּאַפּיער. געוויינטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונ־גען, אַז איהם קומט אַ גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אַזוי פאַרטיג, ווי איך בין פאַרטיג מיט די מעקלערס. וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט. וואָרום ביי אָט אַזאַ מין געשעפט ווי אַזוי פערדיענט מען ניט חאָטש אַ מיליאָן קאַרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באַלד אַ קאַנטאָרעל אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך ווער מיט גאָט'ס הילף אַ גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייַ־
בען עפּיס זעהר אַ נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך
שוין, אם ירצה השם, אויפ׳ן צווייטען מאָל.

הנ״ל.

XX.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעס אין דער וואַנד. ווי זאָגט די מאַמע: „שפּיעל דעם חתן ווייגענדיגס, ער האָט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאַקי אוודאי אַ גרויסער חשוב אין יעהופּעץ, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אַלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אַזוי גדול'דיג. די מילאָנען זענען נאָך לעת־עתה ביי בראָצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען, אַז די ערד, וואָס שפּריצט מיט שמן־זית, זאָל גאָר שפּריצען מיט „מים־אחרונים־וואַסער", און אַז עס וועט קומען צו עפּים, וועט זיך אויס־לאָזען מיט פּעטש, און וועמען וועט מען פּאַטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אַז דו זאָלסט זיך בעצייטענס ארויסחאַפּען פון די־דטען און קומען אהיים. זאָלסט פערגעסען, וואָס ס'איז געוועז ביז אהער, טאָמער האָב איך דיך אמאָל אָנגעריהרט מיט אַ וואָרט. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ פּאַטש פון אַ פריינד, איידער אַ קוש פון אַ פיינד"... און קלאַפּ אַ טעלעגראַם און קום צו פאָהרען

וואָס גיכער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען אַ נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער אַ טעכטערעל ראַצעל, איז דאָס אַ ראַצעל פון גאָט, אַ גאַנצע געיורענע, אַ נעבילבעטע מאַמזעל, שיט מיט פראַנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאַפּטשאַן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. אַ קליינינקייט, זי קומט ארוים אזש פון קצבים! ווי זאָגט די מאַמע: „זכות אָבות איז קיין קאַטאָוועס"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פערעבענדריוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל אַ חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען געאַרבייט אויף אַלע כלים און מע האָט איהר אראָפּגעבראַכט אַ חתן, איין אנטיק, זאָגט מען, אַ קאַרעפּירער אתרוג, און דוקא פון אַ קליין שטעדטעל, פון אוור־רימש! צענויפגעפאָהרען זיך, האָט מען, געוויינטליך, אריינגעלאָזט חתן־כלה אין אַ בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האַרכט מען ביי אייך מכח דריי־פוס'ען?" מאַכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאַכט ער: „ניין. מיט וואָס האַנדעלט ער?"... איז זי באַלד ארויסגע־לאָפען פונ'ם חדר און איז געפאַלען חלשות, און דער חתן האָט נעבאָך בחרפה געמוזט אוועקפאָהרען צוריק קיין אוורימש — אַ מכה איהם, אַ מכה איהר, אַ מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאַך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: ווער איז אָט דער דריי־פוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראָצקי'ן האָב איך מיך צע־גאַנגען. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאָר איך האָב אויפגעהערט געהן אהין — וואָס איז מיר בראָצקי, אז איך שפּאַר שוין גאָר אָן צו רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? ! ווערסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם-מענדעל, צו רויטשילד'ען אַזש קיין פּאַריזש? איז דער תירוץ טאַקי: ווייעדער קאַווקאַז און ווייע־דער נאַפּט! אַלע נאַפּטען, וואָס אויף קאַווקאַז, זענען זיינע, און אַליין זיצט ער אין פּאַריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער? פאַלט מיר איין אַזאַ מין געדאַנק: פאַר־האַן ביי אונז אויף דער בערזע אַ פויגעל, וואָס ער הייסט טודרוס. אָט דער טודרוס איז געווען אַמאָל גאָר אַ גרויסער שפּעגעלאַנט, אַ הייסער, אַ פייערינגער שפּעגעלאַנט. אַז דער עולם האָט זיך אָפּ־געשאָקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אַלע גרויסע שפּעגע־לאַנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מעקלערס, און טודרוס האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין פּאַריזש און דרעהט דאָרטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאָנען! אויף מיין גליק בעדאַרף אַצינד טודרוס זיין היע אין יעהופּעץ. האָב איך מיך נישט געפוילט און

בין אוועקגעלאָפען צו איהם אהיים און האָב איהם גאַנץ פיין איבער־
געגעבען, אז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאווקאז, וואָס
שפריצט מיט נאַפט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר א
סך געלד, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פאַסט גאָר קיין פאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!“ פרעג איך:
ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד“! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד׳ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רוטשילד׳ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער,ביידע פערמאָגען, וויפיעל
געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!“ — האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אוועקשרייבען צו
רויטשילד׳ען קיין פאַריזש? „אוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאַן, אנדערש קאָן מען ניט“. בקיצור, איך בין אוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אַלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאָט׳ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד׳ען, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס׳איז
נאָר שלעכט דערוויילע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ׳ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט ארויס אַלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאָרג
נישט, זוגתי היקרה, ס׳איז אַלץ ביז א צייט; פאַר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרוים נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פאַריזש, וועל איך מיך שוין אריינכאַ־
פּען אין קלייט אריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך און איטליכען בעזונ־דער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דריי־פוסען, איז דאָס זעהר אַ שענע מעשה. אזוי איז געוועזען די גע־שיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס אַ קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען אַ קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאַזי איז געווען אַ מאַיאָר (אַ מאַיאָר איז עלטער פון אַ קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקעהרט, אַ קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער גע־ווען, דאָס הייסט דרייפוס, אַ איד, און עסטערהאַזי דער מאַיאָר איז אַ כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באָרדעראָ. דאָס הייסט, דער מאַיאָר עסטערהאַזי האָט אָנגעשריבען די באָרדעראָ, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באָד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז גע־גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּאַרט. איז געגאַנגען זאָלאַ און האָט געמאַכט אַ גוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער ווייסט פאַר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָר־דעראָ; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאַיאָר׳ס אר־בייט, עסטערהאַזי׳ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאַקי זאָלאַ, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פּיקער, אַ פּאָלקאָווניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליאַרעמען. איז ארויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא אַ גענעראַל, און נאָך איינער ראָזשע, אויך אַ גענעראַל, און נאָך אַ סך גענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געוואָרען אַ געפילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אָראָפּברענגען, טאָקי דריי־פוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאָהרען איין אדוואָקאַט פון פּאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען אַ פּלעדערוויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען ווידער אַ מאָל פער'משפּט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יאָ שולדיג, און פאָרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל !... היינט פער־שטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען ?

הנ"ל.

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס נעהט דיר אָפּ נאָר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאסען! האָסט דו געהערט אביסעל א גדולה: ער שפריצט מיט גאז, פליהט קיין פאריזש, ווארפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופעצער נגידים. ז י י האָבען קיין געלד ניט, און ע ר האָט קיין געלד ניט. ווי זאָגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פגר אין דער טשערע־דע"... געדענק מיין וואָרט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאָלסט געדענקען, אז דו האָסט א ווייב ביז הונ־דערט און צוואנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואָס פערדיענען מילי־מיליאָסען און פגר'ען פאר א גראָשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאַפּיטאַן, און וואָס פאר א מין ב אָ נ ד ע ר אָ, וואָס איינער לעגט ארויף אויף דעם אנדערען? צו וואָס האָט דער ז אָ ל ע בעדאַרפט אנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפּים פון הינטען, נישט פון פאָרענט?... ווי זאָגט די מאַמע: „ציעגען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע גערט־נער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אַז דאָס קאַווקאַז האָט געמעגט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך גאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פּשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרויס אויף דער בער־זע, געהט מיר אַקעגען ט ו ד ר ו ס און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר, רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאַווקאַז?" — קאַווקאַז, זאָג איך, איז אויף קאַווקאַז. וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע־ראַכט אויף דער לאַנדקאַרטע, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאָזט זיך אויס, אַז די שטאָדט, וואָס איהר האָט דאָרטען אָנגערו־פען, איז אַ נעכטינגער טאָג". — וואָס הייסט, זאָג איך, אַ נעכטינגער טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס'איז גאָר אַזאַ שטאָדט נישטאָ אויף דער וועלט. עפּיס אַ נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס אַ איד, זאָגט ער, און לעגט פּאָר אַ געשעפט, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאָך וועמען? רויטשילד'ען! איהר ווייסט, זאָגט ער, ווער רויטשילד איז?!" — פאַר וואָס, זאָג איך, זאָל איך ניט וויסען? איך וויים זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ש י ל ד א י ז, נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט

מ י ר געזאָגט, האָב איך א י י ך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפֿען זוכען די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע און האָב איהם געפונען אין דער „אידישער מאַלאָטשנע“, דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם גענומען אויפ'ן צימבעל: — זאָגט מיר נאָר, ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס געשעפט אונזערס? „ס'איז משל, מאַכט ער, דאָס געשעפט איז דאָך ביי אייך, א י ה ר האָט דאָך דעם קונה!“ — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אַזוי פאָהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פאַר א שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, ווייס איך גראָד נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער“. זענען מיר נעגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אַז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער ר ו י ט ע ר נ אָ ז. און די ר ו י ט ע נ אָ ז זאָגט, אַז ער ווייסט ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום; ער האָט געהאָרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די ג ר אָ ב ע ל י פּ ע ן, אַז די ט ע נ ד ע ו ו ע־ ר ע נ ד ע האָט א געשעפט אויף ק א ו ו ק א ז, נאָר וואו ק א ו ו ק א ז און וואָס ק א ו ו ק א ז — ווייסט ער ניט. ער זאָל אַזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפט און ווער האָט דאָס אויפגעגעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אַז דער גאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אַזאַ גליק, משטיינס געזאָגט, אַז אומעדום בין איך דאָס כפּרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנ־ גען? אַז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פיין, אָט־אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אָט־אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטינער

טאָג! ניט בעשערט, אפֿנים, אַז איך זאָל אויפֿקומען פֿון מעקלע־ריי, האַפּען אַ גראָבס און אַנטלויפֿען! ניט בעשערט, אַז מנחם־מענדעל זאָל אויפֿקומען, ווי אַנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אַלע טראַסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאַכט גע־שעפֿטען און פֿערדיענט געלד, און איך דרעה מיך אַרום, ווי אַ פֿרעמ־דער. איך זעה פֿאַר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט האַפּען... איך בין שטענדיג עפּיס ווי אין דרויסען... אפֿנים, איך האָב מיך נאָך ניט אַרויפֿגעשלאָגען אויפֿ'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפֿינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אַז מע זוכט, געפֿינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדע־רען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לאָז גריסען שווער און שוויגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּיס אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אַז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, ווערד אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. גע־וועזען אַמאָל אַ פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל־הבית פֿון היי־זער און קלייטען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאַזנאַ", ער האָפּט אויפֿמאָנען אַ סך געלד, גאָר אַ סך געלד. נאָר מחמת ער האָט נישט אַ גראָשען ביי דער נשמה, האַלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אַז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פֿערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסערער אָרעמאַן פֿון יענעם: ער איז אַ שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט אַ בוך! דערווייל, ביז זיין בוך וועט פֿאַרטיג ווערען, האַלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פאַר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית'טע אמאָל א גלעזעל טיי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונגר קעגען איהם! ווער און וואָס ער איז — ווייס איך אַליין ניט: עפּיס א שטיקעל אגענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל אַקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט ארוים מייז, — זעהר א פריילי‎ך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אוים ממש פאַר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאָלען געזונד זיין און פון שווער און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו אָפּגעריסענער נאַר? קושען בעדאַרפסט דו דאָך די ווערטער מיי־נע, ווי זאָגט די מאַמע: „קוש דעם קאַנטשיק, וואָס שמייסט דיך!"... האָסט זיך שוין אויסגעהאַנדעלט דאָרטען, וואָס טויג מיר גרויס, און האָסט זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט מיט אַ פיינער חברה שלעק, פּאַדראַטשיקעס, שלעפּערס, מחברים, ליעדעלמאַכערס, מיי־זענטרייבערס — נימאָ ווער ס'זאָל לאַכען און געגוג! אוודאי דאַרף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופּעץ אויף איין אבסניא און טרענצ־לען קערבלעך! מיר געפעלט נאַר, וואָס דו ביזט געקומען צום שכל: אפּנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דאָרטען, ווערען אַ מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאַנג, אַז דו זאָלסט זיך אַרויסשלאָגען פון קאָפּ די דאָזיגע נאַרישע געדאַנקען. לאָם איך שוין אַזוי זיין בעוואָהרענט פון אַל־דאָס בייז און דו פונ'ם נאַר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואָהרענט פון מיליאָנען! פּערגעס, מענדעל, אָן די מיליאָנען, פּערגעס, אַז ס'איז נאָר פּאַראַהן ערגיץ אַ בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אַז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר", — אַזוי, דאַכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פּיינע מענש־לעך, וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר הײַנט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּיס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס געוואָרען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאַקי פאַרט פער־בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אליין קומען אהיים“... איך וואַרט אויף אַ דעפּעש פון דיר. אַז דו פאַהרסט. שוין צייט, שוין לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פונ׳ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

א בכבוד'ע פרנסה

(מנחם־מענדל — א שרייבער).

I.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אוועקגעוואָרפען אַלע געשעפטען, איין עק, אויס בערזע, אויס סעמערעני, אויס מעק־לעריי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאפעריי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פרנסה, א שפּאָגעל־נייע פרנסה, אביסעל א שענערע און א לייטי־שערע פרנסה — איך בין געוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאַזעטען, און דערפון מאַכט לעבט ער. דהיינו, ווי אַזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אַן אַ זאַך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אַז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה, וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואַלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאַכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין אַ חדר, און אַ האַנד צום שרייבען האָב איך אַ שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך אַ פּרוב טהון און געבען אַ שרייב־אַריין אין אַ אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און געה און שרייב אַוועק אַ בריעף גלייך אין דער רעדאַקציע אַריין, אַזוי און אַזוי, און איך דערצעהל זיי אוים מיין גאַנצע בעגריפיע. ווי אַזוי איך האָב אַמאָל געקנאַקט אויף דער בערזע, אין אַרעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאָנדאָן" און מיט „פּאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז". אין די מיליאָנען אַריין, געווען זיעבען און זיעבעציג מאָל אָט אַ נגיד און אָט אַ קבצן, אָט אַ גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געזשאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אַלסדינגג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאַקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אַז מיין שרייבעכץ געפעלט זיי דווקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אַלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגעניגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאַר דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד געגעבען א האפּ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאָן איך אָנשרייבען? צום אַלעם מינדעסטען רעכען איך, אז איך קאָן אין א לאַנגען זומערדיגען טאָג אָנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאַכט דאָס ניט א צעהנערעל א טאָג? האָבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאָס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשאַ־לאָוואַניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פּאַפּיער און האָב מיך אוועק־געזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האַלט סאַמע אין רעכטען שרייבען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דיגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוויגער, און איטליכען בע־זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך וועל פארטיג מיט מיין בעשרייבעכץ, דאָס הייסט, מיט'ן נאָמען פונ'ם בעשרייבעכץ, מחמת איך האָב נאָך ניט קיין נאָמען, אזוי שיק איך עס אוועק באַלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאָל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאָמען קיין כתרילעווקע עט־ליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאָלסט אויך הנאה האָבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל ליי־טישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קאַרטאַזש“, און ביי שרייבעריי רופט מען דאָס „גאָנעראַר“... א זיס קערבעל אָט דאָס גאָנעראַר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

הנ"ל.

II.

שיינה-שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם-מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם-מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שיס אין דער וואַנד אריין! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „אַ קראַנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, אַ שכור וועט זיך אויסניכטערען, אַ שוואַרצער וועט וויים ווערען, און אַ נאַרר וועט בלייבען אַ נאַרר"... און זאָג אפשר, אַז זי איז אומגערעכט! בערעכען זיך, וואָס דו האָסט אָפּגעטהאָן, זינט איך קען דיך פאַר אַ מאַן, אַז אָך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאַר אַ מאַרשעליק! אַ „רייבער" געוואָרען און „רייבט"! און סע נעפינען זיך נאָך אַזעלכע נאַראָנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאַר. ווער ווייסט, וואָס דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אָנאַרבייטען חלילה. איך בין שוין אַ געלערענטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאַר אַ געשלאָגענעם הונד מאַר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראָש קלויבט ער זיך אויס אַלע מאָל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. גאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופּעץ אויף דער סטאַנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואַלגערען דאָ אין כתרילעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע" ! שוין א וואך דריי, אז זי האט זיך ארייננגעחאפט צו אונז, די „פלענציע", און וויל גאר נישט ארוים. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרוים... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעצייטענס. דיינע יעהופעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאגען אויף איין ווארעמעס, וואס דו ווערסט זיך שוין דאר־טען אננעמען „גאלענאר". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר. דאס הייסט, פון אויבען ביז אראפ — נארר... און אויב דו ווילסט, איך זאל נים געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאלען חלילה נים בלייבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלאָ־גען פון'ם קאפ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שריי־בעכצען, און קומען צו פאהרען אמאל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאגט : „באדיי דעם אויווען צעוואל־גערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל .

משה דוד דעם קאלעקטאר געדענקסט דו, צי ניין ? האט ער זיך מיישב געווען און האט שוין לאנג געווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, געוואלט פטור ווערען פון איהר, נים געוואוסט ווי אזוי ; נעמט ער און פאהרט אוועק אין אמעריקע. האט זי איהם געפאקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאס פערזאגען א צעהנטען. א ליטוואק קאן ! מיינע צרות אויף זיין קאפ !

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאַנקען גאָט, אָפּגעדרוקט אויפ׳ן בלאַט גלייך מיט אַלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּיס גאָר איין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ׳ן בלאַט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָבען זיך מיר אזש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע געפינען זיך אַזעלכע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאַקי די רעדאַקציע. על־פּי שכל דאַרף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס׳איז דאָ געננוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפוילט און האָט זיך אָוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעכץ, ווי עס זעהט אויס, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאַט, דאָס הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעכץ איז איהר געפעלען, נאָר ס׳איז אביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאָל איהר ניט אויסטראַכטען מעשיות פונ׳ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאָל איהר שילדערען (אזוי מאַכי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָדט יעהופעץ מיט אַלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופעץ טהוט זיך, וואָרום וואָס דען איז דער פשט „טיפען"?... איאָ, איין איידעלקייט פון א רעדאַקציע? קאָן מען דאָך שוין אזוי גראָב ניט זיין און ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאַפּאָטע און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שריי־בען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געווען עפּיס מעות פון דער רעדאַקציע? מחמת איך האָב זי געבעטען, אז זי זאָל דיר שיקען דערוויילע, עד לחשבון, עפּיס אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל אראָפּ, א רענ־דעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאָס דאַרטען אָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאַפּאָטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאָז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דאַרף זי אויף סים־סאָט כפּרות, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און געב מיר ניט דיין ביס"... מאָהל דיר, דיין רעדאַקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אַפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אַז מיין מאַן זאָל זיין אַ שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופּעץ? ניטאָ קיין טינט אין כתרילעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דאָ זיין עפּיס אַ הינטערפּיסעל, אַ שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאַמע: „צעבייס דעם עפּעל, וועסט דו געפינען אַ וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאָהרען אהיים נאָר אָהן אַ שום תירוץ, וואָרום איך קאָן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאָך אַלע מאָל: ווען קומט דער טאַטע? לעג איך זיי אָפּ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. ווער שמועסט, משה־הערשעלי, מיר זאָל זיין וואָס פאַר אַ חכם דאָס איז, קליגער פונ'ם טאַטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

וואָס זאָגסטו דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאַן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוויזען אַ האַנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאָגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור ווערען פון אַ שלאַק. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער אַ לוים מזל איידער אַ פונט גאָלד"... אונזער גאַנצע משפחה האָט נישט קיין גליק צו מאַנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פלעשלעך טינט, איך האָלט שוין ביי׳ם דריטען. א קליינינ־קייט — בעשרייבען אזא שטאָדט, ווי יעהופעץ! אָנהויבען האָב איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָלט סטאַנציע, און האָב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית׳טע. ווערסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית׳טע? ווייל ס׳איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז געוועזען א סאָלדאַט, און זי איז געוועזען ביי איהם דאָס אנדערע ווייב. געגומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאָל מעגען נאָכדעם, אינ׳ם זכות פון איהר מאַן, וואָה־נען דאָ אין יעהופעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לע־בען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, וואָרום זי איז געוועזען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז גע־ווען, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלווייז; אַלע מאַנסבילען, אי־דען און כריסטען, זענען געוועזען נאָך איהר די כפרה... און איצט דאַרף זי אַרויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערגלוס־טען א מאָל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין,

און דערפון אויסהאַלטען אַ זוהן אַ גימנאַזיסט און אַ טאָכטער אַ גימנאַזיסטקע, וואָס טהון טהוען זיי גאַרנישט. העלפען איהר ניט פון דאַנען אהין, און מע קוקט ארויס, אז די מאַמע זאָל צוטראָגען דאָס גרייטע גליַיך אין מויל, אין דער פריה דאָס גלעזעל קאַווע אין בעט אריין, און שפּעטער, געקומען פון דער גימנאַזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דאָ פאַר וואָס, צי ס'איז ניטאָ פאַר וואָס — דער אָנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאָמער נישט אַזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אָט אַזעלכע קינדער זענען דאָס. אַנומעלטען האָט זיך דאָס מיידעל, די גימנאַזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאַי ס'איז ניטאָ קיין זייף, און איז אריינגעלאָפען האַלב נאַקעט, מיט'ן גאַנצען האַלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאָ זאַ סווינסטוואַ!" האָבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָבען זי גע־נומען שטראָפען: סטייטש, אָט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאַזיעס? „לאַ־די, זאָג איך, וואָס די מאַמע דיינע האָרעוועט אַזוי, פּוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאָפסט..." אַזוי רופ איך מיך אָן צו דער טאָכטער און וויל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אַז סע פאַלט ניט אָן אויף מיר דאָס בחור'על: „אַ וואָס קאַקאָיאַ דיעד־לאָ!"... און האָט מיך גענומען באָדען. ווי אַ רעכטער עזות־פּנים! האָט דאָס מיך שוין גוט פערדראָסען און איך האָב ארומגעשריבען די דאָזיגע אלמנה געבאַך מיט איהרע שענע קינדער. און איך פער־האָפּ, אַז ס'וועט זיך אָפּדרוקען, וועט דאָס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז געוואָרן גרויס! ס'איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַזעלכע אָרעמע אלמנות און נאָך אַזעלכע קינדער גימנאַזיסטען און גימנאַ־זיסטקעס, וואָס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט...

היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאַר וואָס מע צאָהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוויעגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אפּנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלענט און געבען־אַרויס אַלע אינאיינעם א גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און מע לייזט פאַר איהר געלד. נאָר אַזוי ווי א גאַזעט דאַרף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאַקציע, אַז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאַר א געשעפט?

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריל'עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז איך האב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נענוג. געפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האט איהם גאט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. ווען איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעץ, וואלט איך דאס בחור'על אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך אוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פליישינער באנק, לאז זי שייר־לען קארטאפלים, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער גע־ווארען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאל דארען דער קאפ פאר אייגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין נומ אויפ'ן הארצען, וואלט איך איהם אראפגענומען א פאטא־

גראַפּיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאָלסט חאַטש זעהן, ווען דו האָסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעדאַקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פאַרטיג און האָב מיך גענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים־מזל'ען, וואָס שטע־הען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, געראָטען. איין שלים־מזל גרעסער פונ'ם אנ־דערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אַזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון ושוואַנעץ, איין איידעם איז ער גע־ווען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאַראַקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאַטערינעסלאוו, און דאָרט איז ער ארויסגעפּאַהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צו־גענומען דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך ארויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאַמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, חאָטש

ווארף זיך אַ לעבעדיגער אין ניעפּער אַריין, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט אַ וואַנד מיט אַ וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעטען, אַז ער זוכט אַ געשעפט מיט אַ שותף. ס'האָט לאַנג ניט גערויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט אַ שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט'ן שותף אַ שטיקעל ערד ביי קריוואָראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּ־טרעט־געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאָרניט. איז געוואָרען גאָרניט. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט אַ אינזשינער אַ דייטש, דאָס הייסט, אַ איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם אַ שאַכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אָוועקגעשטעלט צו דער אַרבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך גענעפענט אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מבול. האָט מען אָוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אָהן איין עק. האָט ער אַ שפּיי געטהאָן אויפ'ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט אַ אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די נעלעכ־לעך עפּיס אַ מין זאַך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט אַ מאַשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אַליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אַזאַ ריח, אַז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. האָט ער געמוזט איינמאָל ביי־נאַכט אַרויס־שפּרינגען דורך אַ פענסטער און מאַכען אַ ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט גע־עפענט מיט איינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף אַ שותף, וואָס איז אַ גרויסער ליעבהאָבער פון שאָך, און אַזוי ווי ער אַליין איז אויך אַ ליעבהאָבער פון שאָך, ער קאָן אָוועקזיצען, זאָגט ער, אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאָפען, אבי שפּיעלען אין שאָך, האָבען זיי ביידע אזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאָך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אז איינער איין אפּ־טייקער אין א קליין שטעדטעל ניט ווייט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אויס א גאַנצע קראָם מיט פערשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאַקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך גענומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט געלד. דאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען א קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פאָהרענדיג אין וואגאָן, און טהוט א שאָס און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ א פוס דעם קאָנדוקטאָר — ער איז קוים ארויס מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח“? ער זאָגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פגר'ען אוים אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך א ווערטעל־זאָגער אויך. אליין איז דאָס א קליינטשיקס און א ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאָפּעלישעל איז ביי איהם פּעררוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח ארבייט — קאָנבינאַציעס, אָהן א שיעור קאָנ־בינאַציעס! ער זאָגט, אז ער מוז „נעפּרעמעננאַ“ זיין א מיליאָנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאָהרט אוועק קיין אמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אויך פאָהרען קיין אמעריקע. ער זאָגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאַלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אוועקוואַרפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאָס שרייבעריי, און פאָהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די

קינדערלעך, און שוועך און שוועגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע אַר־בייט, וואָס איך האָב איהר אָוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

ה נ " ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאָלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאַטע נעבאַך איז מסוכן קראַנק. ס'איז שוין געווען אַ קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי נעפונען, אז ער האָט, אז אָך און וועה, וואַסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אז די מאַמע זאָל לעבען איז נאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט אַ שכן אז מע איז אָפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך אַ רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בעשרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאָלען זיי זיין פאַר מיין טאַטענ'ס יאַרמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

גערענק זשע, למען־השם, באַלד אַרויספאָהרען און קלאַפּען אַ דעפּעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז געוועזן פאר מיר ווי א פיסטויל אין האַרצען. איך זאָל האָבען פליגלען, וואָלט איך, ווי איין אָדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתרילעווקע, האָב איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האָר זענען ניט מיינע. א חוץ וואָס איך האָב איהר אָפּגעגעסען דעם קאָפּ, האָב איך ביי איהר נאָך אָלע מאָל איבערגעהאַפּט אויף פּאַפּיער און אויף טינט. איך האָב אָלץ געמיינט — אָט־אָט. אזוי פיעל פּאַפּיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאַכען אויסגעטראַכט, אָפּגעשריבען זיך אָלע פינגער — און די רעדאַקציע זאָל עס מיר אפילו ענטפער־רען! זי האָט אָנגענומען א פול מויל מיט וואַסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דאַרפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפנים, בלאָטע. ס'זאָל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאַפּט אַ דעפּעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם הארצוועהטיג, מיט דעם אראָפּפּאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פּען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָב גע־בעטען, מע זאָל מיר האָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האַקען האָלץ, וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך ווייס ניט, ווי אַזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנ־גען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אויי־בערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שווער אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אוים דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . דער בריעף ליגט שוין ביי מיר דעם אנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אזא פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אכסניא אַ איד אַ שדכן, און ווער־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און אַ פּרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבערייִ, אָבער שענער פון מעק־
לערייִ איז דאָס געוויס. דער עיקר, אַבי דער אויבערשטער גיט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ "ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיר ניט וואס צו שרייבען. איך האב געוויזען דיין בריעף דער מאמען, זאגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאגט זי, אזוי ליגט מען... זאלסט געווען, זאגט זי, מיך לאזען זיך מיט איהם איבערשרייבען, מיט'ן שענעם „געניידעם". וואלט איך איהם שוין לאנג, זאגט זי, אראפגעבראכט. איך וואלט זיך ניט געפוילט, זאגט זי, און וואלט אליין זיך דורכגעפאהרען נאך איהם. אויף דיין גליק, זאגט זי, דארף דער טאטע ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מירביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פיס". דאס געלד, וואס איך שיק דיר דא, איז מיין מאמע'ס — און ווייס איהר גוטסקייט. איך בעט נאט, אז מעהר זאל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האבען, און ווי־נאר דו וועסט ארויספאהרען פון יעהופעץ, אזוי זאל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאל ווערען די דאזיגע שטאדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאלדענע געשעפטען, גליקען, מעקלערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבערייִ, אָבער שענער פון מעק־
לערייִ איז דאָס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער גיט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ "ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס געמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב געוויזען דיין בריעף דער מאַמען, זאָגט זי, אַז איך בין אַליין שולדיג. „ווי אַזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אַזוי ליגט מען... זאָלסט געוועזן, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „געניידעם", וואָלט איך איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אָראָפּגעבראַכט. איך וואָלט זיך ניט געפּוילט, זאָגט זי, און וואָלט אַליין זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דאַרף דער טאַטע ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מירביידע דאַרפען זיך קוים האַלטען אויף די פיס". דאָס געלד, וואָס איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאַמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אַז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט אַרויספאָהרען פון יעהופּעץ, אַזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט, אַזוי ווי סדום, מיט אַלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעקלערס, שרכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאַקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

עס פיעדעלט נישט

מָנחם־מענדעל — אַ שדכן.

געשריבען אין יאָהרען 1900־1909.

עס פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס געהט נישט, האָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע־צאָהלט אויף דער סטאַנציע און האָב מיך באַלד אָנגעהויבען פאַ־קעווען אין וועג אריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געזעסען אין וואַגאָן, גענומען א בילעט ביז חוואַסטעוו, און פון חוואַסטעוו האָב איך גערעכענט פאָהרען גלייך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אנומעלטען האָב איך דיר געהאָט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָב געהאַלטען סטאַנציע, האָט זיך געפונען א איד א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאַנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דער־ווייל האָט ער בעדאַרפט אָפּפאָהרען אויף א פּאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראַטשנע דעפעש“. ער זאָל ניט מעדליוועָן, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אזוי ווי דו זעהסט איהם, אזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאַר'ן אוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן'ס פעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בעגעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפגעבען זיינע שפּאַרגאַלען“. זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פעקלעך?“ זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פּאַפּיערען, שמות“. כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פעקעל אויף א טשיקאַוועסט און מהו א קוק אריין — א גאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאַט כתבים. צווישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון התנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

א ו ו ר י ץ — חוה בת הגביר רב לוי טאָנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים ניטיל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה ניקאָנציטין....

ב א ל ט י — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... ניקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אַסלאַבאָרעט... דאַווינט אַלע טאָג... וויל מעות...

ג ל ו כ י ו ו — יעפים באַלאָסני... אַפּטייקיר גלות... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

ד ו ב נ א — לאה בת הגביר רב מאיר קאָרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

ה י י ס י ן — ליפּע בראש... שוואָגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאָלץ־גרוב...

וו י נ ע צ ע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פאַרט בפאַיטאַנדיל... גרויסיר פארדיניר... שוה 10 אלפים...

ז י ט אָ מ ע ר — הנגיד שלמה זלמן טאַראַטייקי... ב׳ בתולות... קראַסאַוויצות פרימע... הקטנה מעט גישטופילט... פיאַנע דרייץ פראַנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפלאָם לאו דוקא...

ח מ ע ל נ י ק — הנגידה בתי׳ פלעקיל... אלמנה וואַכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

ט א ל נ י — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ״ך... זוכט אַלמנה עם גישעפט...

י א מ פ ע ל י — משה ניסיל קימבאַק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צד שכנגדו ניט מתחייב צו גיבין ב׳ פעמים... רח״ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כ ת ר י ל ע וו ק ע — רב נתן קורח... גביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאַרגעניוו ודאַרווען... שטיליר וואָרים... מבקש אַנאָרימי יתומהלי... קראַסאַ־וויצה שבקראַסאַוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נ ו ת ן ב צ י מ ב י ל ה ו ל ך ב ט ע נ צ י ל...

ל י פ אָ וו י ץ — בן הגביר לייבוש קאַפאַטי... פאַרברעגטיר חסיד... נותן אקזאַמין על 8 קלאַסין... יושב באַדעס... שפילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראַסאַוויץ...

מ ע ז ב י ש — רב שמשון שעפסיל שימעליש... אלמן... האָט ב׳ בתולות עם ג׳ אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האָבין... וויל גם כן בתולה...

נ ע מ ע ר ע וו — סמיציק... בערנאַרט מאַסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאַמעסטאַיאַטעלני... שפיליר מתמיד בפריווירצני... תקיף אצל נאַצאַלסטווי... מן היושר בתולה עם ה׳ אלפים אַדיר גרושה עם 10 אלפים...

ס מ י ל ע — פערילי דאַמה... גרושה עם 10 אלפים... דאַרף אַ משכיל קאָמעסניר...

ע נ אַ ט ע וו ק ע — הבעל הבית רב מענדרי לאַפּיטע... זקן אריביר שבעים... רק האַלטצעך קרעפּקי... מקבר גיווען ג' נשים... וויל בתולה...

פּ ר י ל ו ק — הגומענאַזיסט פּרייטיג... בן הגביר מיכל פּריי־טיג... טראָגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל כ' אלפים לאַ פּחות פּרוטה... כנגד חצי...

צ אַ ר י צ ע ן — רשימה מן גביר אַלמן פּישיר... יושב באַסטרעכאַן... צוגעזאָגט ב' וויגרעזני בילעטין פּערוועע זאַיאָם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מאַרקעס...

ק ר י מ ע נ צ ו ק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאָמיסים... חכם... חריף בשאָך... ש"ס בעל פּה... קעניר ובעל דברן... ווערטלזאָגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האָט שוין חתונה גיהאַט...

ר אַ ד י מ י ש ל — אייניקיל של רב נפתלי ראַדימישליר... שייך לסאַדיגערי... סאַבירני זאַוואָד... גילדיני פּאָן... חצי חסיד חצי דייטש... קורצי פּאה ולאַנגליכי קאַפּאָטי... קעניר בשפּראַך וקלאָר יורה דעה... יש לו פּעטיר מיליאָנציק וזאַצאָטני קוויטאַנצי... זוכט קראַסאַוויצה משפּחה יחוס ר' אלפים פּאַרטיפּיאַן אָרנטלעך פּראַנ־צויז פּאַריק טאַנצן לעכטבענצן באַרעשני בלאַ קאַוואַלירן...

ש פּ אָ ל י — הגביר המפורסם אליה מצערנאָביל... יושב ביהופּיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באַבישקע... בת יחידה... פּאַרלאַנגט טעלירל מן השמים... קעניר יותר מדאָקטער... באַוואָרנט מפּריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילן על כל הכלים... משפּחה בלאַ פּלעק... מעות אָהן אַ שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראָצקע... דפקתי דעפּעש לראַדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... ג' קראסאוויצות וב' פאס־קודניצות... און אלימען אדיר א דאקטער עם גאבינעט ומעביל אדיר אנאדוויקאט עם פראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שדכן'ס פעקעל הייסט עס, און לייען נאך א מאל און נאך א מאל דאס דאזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידען'ס וועגען! אט, אשטייגער, דאס שדכנות. וואס קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בע־סער און גרינגער דערפון? וואס איז דא פארהאן וואס צו טהון? מע בעדארף נאר האבען א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, ווער צו וועמען סע פאסט. למשל: אווריטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואס וויל א געקאנטשעטען, האט באלטע א ציוניסט א משכיל, וואס האט גע־קאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל געלד — איז דאך דאס אנגע־מאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואס זוכט איין אלמנה מיט א געשעפט — פאר וואס זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואס זוכט איין אלמן אהן געלד, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. ווען איך זאל געוועזען נעבוירען ווערען א שדכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאס געשעפט גאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפגענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, געוויינט־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף. וויפיעל שטעדט, אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאר אין יעהופעץ, אדער אין אדעס, האלטען מענ־
שען, זיי זאלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאפען
דעפעשען — און איך אליין טהו גאר ניט. נאר איך זיץ מיר און
פאר און מאך קאנבינאציעס!

אט אזעלכע מחשבות, פאנטאזיעס, קאנבינאציעס פליהען ביי
מיר אין קאפ. טראגט־אן דער גוטער יאהר צו מיר אין וואגאן
אריין א נפש, א בעוואכסענעם מיט האר פון אויבען ביז אראפ,
שלעפט מיט זיך א זאק און סאפעט ווי א גאנז און רופט זיך אן
צו מיר מיט א מאדנע בנעימות'דיג לשון, נאר ניט ווי געוויינטליך:
„יונגערמאן, זאגט ער, אפשר וואלט געווען א סברא, איהר זאלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הרחק א ביסעלע אראפ, בכדי, זאגט ער, אז אזא איד, ווי
איך, למשל, זאל האבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאר וואס ניט? אך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אזוי זאג איך צו איהם און נעם און מאך
איהם איין ארט און טהו איהם א פרעג גלאט אזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואנעט איז א איד?" — „מאין באתי, הייסט עס? פון
קארעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאמען איז אשר, און רופען
רופט מען מיך רב אשר שדכן. איך בין שוין פאוואלינקע, זאגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אן, מיט'ן אויבערשטענס הילף, כמעט
פערציג יאהר א שדכן". — „אזוי? — זאג איך. — זענט איהר,
הייסט עס, אויך א שדכן?" — „על כן, דארפען מיר, זאגט ער,
לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט
דאס — אחינו אתה, קומט דאך אייך, זאגט ער, על־פי־דין שלום־
עליכם!" — אזוי מאכט צו מיר דער דאזיגער שדכן און רוקט מיר
אריין א מגושמ'דיגע וייכע האריגע האנד און טהוט מיך א פרעג,
אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאמען, מאכט ער צו מיר, ערגיץ האב
איך געהערט. נאר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואס איך וועל אייך זאגען. וויבאלד,

זאָגט ער, אז דער צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרויס, דאָס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שרכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען א סברא, אז מיר זאָלען טאקי אָט־אָ־דאָ־אָ, פאָהרענדיג מיט אייך אין איין וואַ־גאָן, עפּיס מתקן זיין?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, א בעלן אויף נומען ווייַן אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערד ביי אייך אָנגערופען גוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק ווערען רעכט ארום און ארום. נאָר וואָס רעדן? איהר דארפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יארמעלינעץ א שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאקי פון די אנטיקען, רב איציקעל טאשראַץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, אייגגעטונקען אין יחוס. וואָרום א חוץ וואָס ער איז אליין, זאָגט ער, א גרויסער מיוחס, איז זי נאָך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאַר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אז דער צד שכנגדו זאָל געבען צוויי מאָל אזוי פיעל"... „שאַט, זאָג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פאַרהאַן פונקט דער ארטיקעל, וואָס איהר דאַרפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פעקעל, שלעפּ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שרכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפּעלי און טהו איהם א ווייז: „אָט איז ער, זאָג איך, אָט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה ניסעל קימבאַק, נגיד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל א שידוך כלות הנפש — דאָס הייסט, ער געהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב׳ פעמים — צוויי מאָל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט!"...

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אַט דער משה־ניסעל קימבאַק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אַשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאַכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען געמאַכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות. וואָלט אפשר ניט גע־שאַדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייילע מאַכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואַסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך הייס וואַסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשייניק. וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאַנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראַדאָווער. וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאַר מיין יאַרמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאַמפּעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָס חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל'־דיגער". „אָמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעדע, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם-מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואָס מע רופט איהם רב אָשר און וואָס האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פּאָר־פּאָלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגע'גט און נאָך א מאָל חתונה געהאַט און וויעדער גע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאַפּ איך באַלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער. וואָס איז ער אזוי להוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אזוי די מחותנת'טע און זאָגט אזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט ליגט א וואָרעם. א ווערעמדינגער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאַקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאַשראַץ, און איהר קיין יאַמפּעלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאַק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען ארבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אז אָט דער ווערעמדינגער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר. און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאָרעווען, אז מיין טאַשראַץ זאָל טאַקי געבען כנגד די גאַנצע העלפט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט א שפּאַס, אויף קאַטאָוועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאַקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואַסטעוו. געקומען קיין חוואַס-טעוו, האָבען מיר קודם געטרונקען טיי, פּיינטשיק פערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת געווען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר א שדכן בין איך? און וואָס פאַר א מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א טייסטער מיט געלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס איינענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד־גזלן, וואָס איך זאָל פערלאַנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז געבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאַמפּעלי.

אפגעשמועסט האָבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן אָרט, זאָל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אָט דער משה־ניסעל קימבאַק יאָגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראַכטען די שטוב, און דאָס קרן וועט מיר געפעלען, זאָל איך איהם קלאָפּען א דעפּעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאָפּען א דעפּעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאָהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אָנקוקען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאָגט ער מיר, דאַרפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאָפּען דעפּעשען, ווארום ביי א שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפּעשען... א מחותן, זאָגט ער, אז ער דערזעהט א דעפּעש, האַפּט איהם אוועק דער רוח"... ס'איז געקומען צום שפּיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאָזט זיך אויס, אז מיין לאַנד־שדכן רב אָשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביז דער לעצטער פּרוטה אויף דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פער־דיענען, זאָגט ער, אַלע חודש, וואָס מיך קאָסט־אָפּ א וואָך דעפּע־שען מיט טעלעגראַמעס". דו פערשטעהסט? אָט אזא פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פּאַיעזד דערוואַיל שטעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, ווארום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין געשעפט ניט. מיר האָבען זיך געביטען מיט די אדרייסים, גאַנץ פיין זיך אָפּגעזעגענט און צעפאָהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאַמפּעלי.

נעקומען קיין יאַמפּעלי, האָב איך, ראשית חכמה, אָנגעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אָט דער משה־ניסעל קימבאַק?" זאָגט מען מיר: „חוץ זיין שאָדען אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען"...— „האָט ער עפּיס א סך קינדער?" זאָגט מען מיר: „א סך קינדער האָט איין אָרעמאַן, און א נגיד האָט מעהר נישט ווי איין קינד"...— „וואָס פאַר א קינד?" זאָגט מען מיר: „א טאָכטער". — „עפּיס

א היבשע טאָכטער?“ זאָגט מען מיר: „מע קאָן פון איהר מאַכען צוויי“... — „גיט ער עפּיס א סך נדן?“ זאָגט מען מיר: „וויפיעל ער גיט, איז ער נישט קראַנק געבען צוויי מאָל אזוי פיעל“... הויב איך אָן טאַפּען: „פאַר וואָס?“ טאַפּ אהין, טאַפּ אהער — סע טאַפּט זיך נים. טהו איך אָן די שבת'דיגע קאַפּאָטע און לאָז מיך געהן גלייך צו דעם דאָזיגען מחותן.

מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען א שטוב, איז נים שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאָגט, ווער איך בין און וואָס איך בין געקומען, האָט מען מיך אויפגע־נומען כיד המלך, מכבד געוועזן מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאַך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאַכטס, און גוטען ווישניק א פלעשעל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה-ניסעל הייסט עס, איז מיר געפעלען עד אין לשער: א צונגעלאָזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאָן זאָגען — א מענש אָהן א גאַל. אויך די מחותנת'־טע, ביילה־לאה הייסט עס, איז מיר געפעלען געוואָרען פונ'ם ער־שטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית.ביידע האָבען זיך גענומען אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האָט ער עפּיס א וואָהלען זוהן, און וואָס קען ער? וואָס זאָל איך זיי זאָגען, אז איך וויים אליין אויך נים? נאָר א איד א למדן גיט זיך איין עְצה. רופ איך מיך אָן צו זיי: „לאָמיר נאָר פאַרטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאָג איך, וויל איך וויסען אקוראַט, וויפיעל גיט איהר? והשנית, וואָלט איך וועלען אָנקוקען דאָס קרן“. דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אָן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערניץ סאָניטשקע? רופ זי נאָר אריין“. — „סאָניטשקע טהוט זיך נאָך אָן“, — מאַכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, גענומען צו קאַפּלעך ווישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאַכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אַזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל אַ יריד. „שוין לאַנג אַז איהר זענט אַ שדכן?" — מאַכט ער צו מיר און גיסט מיר אָן נאָך אַ גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שוועהר, זאָג איך, איז אַ איד אַ שדכן און מיין טאַטע, זאָג איך, איז אויך געווען אַ שדכן, אַלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאַנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים"... אָט אַזוי האַק איך איהם איין ליגען נאָכ'ן אַנדערען און פערקרים מיך אַפּילו נישט, נאָר איך פיהל, אַז עס פלאַמט מיר דאָס פּנים. איך וויים אליין נים, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר גענומען אַזוי פיעל שקרים! אַ ברירה האָב איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע קריכט אריין אין אַ בלאָטע, קריכט מען ווייטער"... גע'פּועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אַז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאָזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, גאָר אָהן אַ שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פּעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? איי, על־פּי יושר קאָן מען אפשר צו'פּסק'ענען, אַז מיין חלק רח"ש געהער איינגאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, איינגענטליך, דער גאַנצער גורם. און מיין אַרבייט איז שוין גאָרנים ווערטה? און האַקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט, אפשר האָט גאָט אַזוי נעפיהרט, אַז ער זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען געלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפּענט זיך די טהיר און עס קומט אריין די מחותנת'טע,ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. אַ שענע, אַ הויכע, אַ געוונדע

און איין אסאָבע, אזוי ווי די מאַמע איהרע. „נו, א וואוכס, און בריימ, קיין עין־הרע! — טראַכט איך מיר. — ניט קיין סאָניטשש־קע, נאָר מאַקי א גאַנצער סאָניטשניק!"... אָנגעטהאָן נעהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מאָדנע, אין א לאַנגען קאַפּאָט, א בונדע אזעלכע, זעהט אויס מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אַלטקייט, נאָר מחמת ברייטקייט, סכנת נפשות! מע וואָלט בעדאַרפט מיט איהר עפּיס א שמועס טהון, זעהן, וואָס ס'איז פאַר א היה, — לאָזט ער נישט, דער פאָטער הייסט עס. ער האַלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואָס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאַמפּעלי. וואָס פאַר א שטאָדט דאָס איז, א שטאָדט פון בערע־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען אריין, איינער דעם אנדערען וואָלט דערטרונקען אין א לעפעל וואַסער! וכדומה אזעלכע פוסטע רעד. א דאַנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאָג צום מאַן: „משה־ניסעל, אפשר וואָלט געווען גענוג רעדען? לאָז זיי בעסער סאָניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פּערטיפּיאַן". „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט א וואונק צו דער טאָכטער. געהט־צו די טאָכטער צום פּערטיפּיאַן, זעצט זיך אוועק, עפענט־אויף א גרויס בוך און קלאַפּט מיט די פינגער אויף וואָס די ווערלט שטעהט. רופט זיך אָן צו איהר די מאַמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאָניטשקע, וואָס טויג דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאַל קאָזאַק זאַ דונאַיעם", „הייסע באַבקע־לעך", אָדער נאָר „המבדיל"... „פּאָזשאַלעסטע, מעשאַיע ניט", — ענטפערט איהר סאָניטשקע און מאַכט מיט די פינגער איבער'ן פּערטיפּיאַן אזוי גיך, אז דאָס אויג איז נאָרניט אימשטאַנד צו חאַפּען. און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאָזט נישט אראָפּ פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארויס פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאָניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פאראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך געוואלט עפיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אוים צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפרימער?"... „נאפרימער, זאג איך, איך האב אייך געוואלט פרעגען, וואס איז אייער בעגעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר געוואלט, מע זאל אייך געבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט אראפ די אויגען, — סאבסטווענגא וואלט איך געוואלט א געקאנ־טשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפראסנא, וואלט איך וועלען, פא קראינעי מערע, ער זאל זיין איין אבראזאוועטער, וואר־רום חאטש אונזער יאמפעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטימשעסקי שטארט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און כאטיא מיר פאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט גע־פינען ביי אונז איין בארישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט נארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע,ביילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסדינגג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם ווידער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל ניט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען איין אנקוקעניש, אויף ווען זאל מען אפשטעלען די חתונה, וכדומה אזעל־

בע זאבען, וואס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און וויל געהן אויף דער סטאנציע קלאפען א טעלעגראם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל הייסט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט געהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז ווארעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג". און מע געהט זיך וואשען און מע זעצט זיך אוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די גאנצע צייט — דאס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואס פאר א שטאדט דאס איז! א שטאדט פון לעדיגגעהערס און בערעדערס. איהר זאלט מיך פאלגען, זאגט ער, וואלט איהר זיך געהאלטען פון דערווייטען, נישט גערעדט מיט קיינעם א ווארט. איהר זאלט זיי, זאגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואנען איהר זענט און וואס איהר טהוט דא, און מיין נאמען זאלט איהר זיי אפילו גארניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך גארניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? א י ה ר ק ע נ ט מ י ך ג א ר נ י ט!" — אזוי זאגט ער מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך געה אוועק, קלאפ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם גאנץ רייטליך, בזה הלשון: „ט א ו ו א ר א ס מ א ט ר ע ל. פ ע ר ו ו י ס א ר ט. ש ע ס ט ט י־ ס י א ט ש י. ט ע ל ע ג ר א מ י ר ו י ט ע ס ק א ל ק א נ א־ פ ר א ט י ו ו. ג ד י ע ס י ע כ א י ע מ ס י א". קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארגען א תשובה, מארגע פערשטעלט: „א ו פ י ר א ל ס י א ד ע ס י א ט. נ א פ ר א ט י ו ו פ א־ ל א ו ו י נ ע ש ע ס ט. ר א ב א ט א י ט י ע נ א ב א ו ו ק ע. ס א נ ל א ס ע ן ז ש מ ע ר י נ ק ע. ט א ו ו א ר פ ר י מ ע. ט ע ל ע נ ר א מ י ר ו י ט ע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטייטשען דעם פסוק, ווארום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפעש און מאכט צו מיר:
„איד! וואָס פערשטעהסט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאוונע
ויאסנע. ער וויל, פערשטעהסט איהר מיך, אז איך זאָל געבען צעהן,
וועט ער מיר געבען אקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי
טויזענד. שרייבט זשע איהם אוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין
צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער גיט, לעג
איך אקעגען צוויי מאָל אזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער,
ער זאָל ניט מעדליוועץ, טאקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט
איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערהאפען איין אנדערער". פאָלג
איך איהם און קלאָפ אוועק מיין שותף אזא דעפעש: „קאראָטקי
סלאָווא. סקאָלקאָ דאיאָט קלאדו נאפראָ־
טיוו דוווא ראזא באָלעיע. נע מעדליוואט.
פאָדחוואטיטסיא דרוגאָי".— בעקום איך פון מיין
אָשר'ען א תשובה, ווידער פערשטעלט: „סאָגלאסען
דווא ראזא מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיא־
טשא נאזאד. טאָוואר נאחאָדקא". לויף איך
ווידער אוועק מיט דער דעפעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר
ווידער א מאָל: „ס'איז יאוונע ויאסנע. אייער שותף, זאָגט ער,
שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פונקט העלפט, נאָר מיט א
תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: ווען איך, למשל, וועל
געבען, זאָגט ער, צעהן, דארף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אָפ־
ציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך גיב טאקי
צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. א איד א חכם,
זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפשווינדלען פון קאָפ ביז
פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, א סוחר און פערשטעה א געשעפט.
איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אזוי פיעל און
מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט
טויזענד ווועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט
ער געבען דריי, געב איך אקעגען זיעבען; וועט ער געבען פיער,
לעג איך נייען; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאָגט ער, צעקייעט? נעהט זשע, זאָגט ער, טאַקי באַלד און שרייבט איהם אוועק אַ סטראָטשנע, ער זאָל ניט פערציהען אין דער לאַנגער באַנק, און לאָז ער אייך, זאָגט ער, ענטפערען אויך מיט אַ סטראָטשנע, אז מע פאָהרט זיך צענויף — און איין עס לאָז עס האָבען!“

לויף איך אוועק און קלאָפּ מיין אָשר'ען אַ סטראַטשנע דעפּעש: „דאַסט טרי קלאַדיאָט סעם. דאַסט טשיטע־רע קלאַדיאָט דעוויאַט. דאַסט פּיאַט קלאַ־דיאָט אָדינאַצאַט. נע טיאַנוט דלינע סקאַ־מייקע. סטראָטשיטע וועיעכאַיעם“. — קומט מיר אָן צוריק אַ סטראָטשנע דעפּעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאַיעם. וועיעכאַיטע“.

ווען קומט־אָן אַזאַ וואַזשנע דעפּעש? — מסתמא ביי־נאַכט. און דו דאַרפסט שוין אַליין פערשטעהן, אַז שלאָפען האָב איך די נאַכט נישט געקאָנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפיעל, אשטייגער, וועט זיך אַקאַרשט אָננעמען אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאָס גאַנצע צעטעל מיט שידוכים. וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט פערלאָרען? ביי גאָט איז דען ניט מעגליך? אָפּגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ירצה־השם, אַז איך פיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אָשר'ען אַ שטענדיגע שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאַר זעהר אַ בראַווען מענשען, און טאַקי אַ מוצלח אויך. און פער־שטעהט זיך, אַז אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־קריוודעט. וואָס האָב איך צו איהם? נעבאַך אויך אַ איד אַ איין אָרעמאַן און אַ מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אָפּגעדאַוונט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען קאַווע מיט פּוטער־געבעקס, און סע איז געבליבען, אַז טאַקי דעם אייגענעם טאָג פאַה־

רען מיר אַרויס זאָלבעפערט קיין זשמערינקע. נאָר בבֿדי יאַמפּעלי זאָל ניט זיין קשה, וואָס פֿאָהרען מיר עפּיס אַלע פּיער אינאיינעם, — האָבען מיר געמאַכט אַזוי, אַז איך זאָל אַרויספֿאָהרען מיט אַ פּאָיעזד פֿריהער, און זיי — מיט אַ פּאָיעזד שפּעטער; און דערווייל זאָל איך פֿון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּיס אַ רעכטע סטאַנציע, הייסען מאַכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פֿריהער פֿאַר אַלעמען, פֿער־פֿאָהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאַקי די איינציגע אין זשמע־רינקע, מיט׳ן נאָמען „אָדעסקי גאָסטינעץ“, זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית׳טע, זעהר אַ וואָהלע אידינע, אַ מכניס־אורח׳טע, און איך טהו זי אַ פֿרעג: „וואָס איז ביי אייך דאָ וואָס צו עסען?“ — זאָגט זי: „וואָס ווילט איהר?“ — זאָג איך: „פֿיש איז ביי אייך דאָ?“ — זאָגט זי: „מע קאָן קויפֿען“. — זאָג איך: „נו, און אַ יויך?“ — זאָגט זי: „מע קאָן צושטעלען אַ יויך אויך“. — זאָג איך: „מיט וואָס? מיט לאָקשען, צי מיט רייז?“ — זאָגט זי: „אפֿילו מיט מאַנדלען“. — זאָג איך: „נו, און אַשטיי־גער, כדומה למשל, געבראָטענע קאַטשקעס?“ — זאָגט זי: „פֿאַר געלד קריגט מען קאַטשקעס אויך“. — זאָג איך: „נו, און טרינ־קען?“ — זאָגט זי: „וואָס טרינקט איהר?“ — זאָג איך: „ביער איז דאָ?“ — זאָגט זי: „פֿאַר וואָס זאָל ניט זיין?“ — זאָג איך: „נו, און וויין?“ — זאָגט זי: „אבֿי געלד“. — „אויב אַזוי, זאָג איך, טאָ זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאָכט וועטשערע אַזוי גרויס ווי אויף אַכט פּאַרשוין“. — זאָגט זי: „פֿון וואַנען האָבען זיך ביי אייך גענומען אַכט, אַז איהר זענט בסך־הכל איינער?“ — זאָג איך: „אַ מאָדנע אידינע! וואָס געהט אייך אָן? מע זאָגט אייך אַכט, איז אַכט“. און אַזוי ווי מיר רעדען, קומט־אָן מיין שותּף, רב אשר הייסט עס, און פֿאַלט אַרום קושען מיך און האַלזען, ווי איין אייגענער טאַטע: „דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, זאָגט ער, אַז איך וועל אייך טרעפֿען דאָ, אינ׳ם „אָדעסקי גאָסטי־נעץ“! געפֿינט זך דאָ עפּיס, זאָגט ער, וואָס צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אַט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט אַ וועטשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פארשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פוןביידע צדדים וועלען אמאָל זיך אויסקראַצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייל צו פאַסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ אַ היימישער. הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז געבען אביסעל בראַנפען מיט עפּיס פליישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס הארץ מסוכן נפש!" — אזוי זאָגט צו מיר רב אָשר און מאַכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אוועק ביידע צו דער סעודה גאַנץ ברייטליך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם געראָטען, ער האָט געשפּאָלטען דעם ים, קוים גע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואָס איך האָב צו טהון. איך הייס רב אָשר! איהר דאַרפט וויסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לעגען כנגדו גאָר נישט מיט גאַרנישט, וואָרום ער איז אליין אַ גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט אַ ווייב נאָך אַ גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, אַ שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, נענוג נעהאָרעוועט, געהאַקט האַלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, גע'פּועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, געזאָגט ג' אלפים?" — זאָגט ער מיר ווידערער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך הייס רב אָשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפפאָהרען, און

חתן־כלה וועלן זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אַלסדינג זיין אַגיל ואשמח. איבער אַזעלכע טויזענד קראַפּען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאַרהאַן, וואָס סע קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אַז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאַקי נאָך גאָר אַ יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פאַר דריי גראָשען, שוין גע'פּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר ווייטער אַ מאָל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך הייס רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך הייסען אַכטצעהן מאָל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אַלץ ניט, וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבעטשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיין משה־ניסל'ען אַ פּריזיוו? אַ נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך אַ פּריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: „וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך גענומען צו משה־ניסל'ען אַ בחור, אַז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענעם אַ טאָכטער אַ בת יחידה, איין און איינציגע הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אַז ביי אייך איז אויך אַ בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען אַ חתן!"... „אַוודאי, זאָג איך, אַ חתן! איך האָב אָבער גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אַז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אַז ביי אייך איז אַ בתולה?"... ווערד ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זולל־וסובא'־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאס איהם, נעהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש. נעה איך און פאהר איהם אריין אין בארד — א שקאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפארען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערחאפט זאל ער ווערען, באלד אנטרונען געווארען, און מיך האט ער אי־בערגעלאזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דארט אפגעטהאן — ווייס איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... היינט נעה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שווארצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אויס? צוויי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זוגתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, חאטש ווארף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ'ם דאזיגען שידוך, מאך איך דאס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. נרים די קינ־

דערלעך זאָלסטו לעבען, וואָס איך בענג נאָך זיי שטאַרק, און שווער און שוויגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. נאָט שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה. פאַהרענדיג פון זשמערינקע, האָב איך געמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאַלען. נעחאַי־בי וואָלט איך געהאַט געגנוג אויף הוצאות, וואָלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפּט זיך אַהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האָב איך מיך אָבער אויסגערעכענט, אַז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, האָטש נעם, אַל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די רעלצען! איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואַגאָן מיט עפּיס איינעם אַ שלאַק, איין אַגענט אַ אינספּעקטאָר, וואָס שטראַפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אָן צורעדען און זאָגט מיר צו הרים וגבעות, אַבי איך זאָל ווערען איין אַגענט. וואָס איז דאָס אַזעלכעס איין אַגענט און ווי אַזוי שטראַפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז אַ סך צו שרייבען, און איך האָב שוין איצטיגס מאָל אַזוי אויך איבערגעהאַפּט די מאָס, לאָז איך עס איבער אויף איין אַנדערש מאָל.

הנ״ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — אין אגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900־1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אגענט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריליעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זוגתי היקרה, אז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ארויס־געחאַפּט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין הר־גדיא אריין, און גאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפּגעשניטען. פון רעסטאַנסקי ראָטע איז גאָר ניטאָ וואָס צו רעדען, און אפשר נאָך קאָטאָרזשנע סיביר, חאָטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעצייטענס ארויסגעחאַפּט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך אוועק־

געזעצט אַרויסשרייבען דיר אין אַ בריעף אַלסדינג באריכות, פונ׳ם אָנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהערינגען בריעף געדענקסט דו דאָך מן הסתם, אין וואָס פאַר אַ פּאָלאָזשעניע איך בין געוועזען נאָך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט געדאַכט. איך האָב דעמאָלט גערעכענט, ס׳איז איין עק. אויס מנחם־מענדעל. בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם אַ פאַרשוין, איין אַגענט אַ אינספּעק־טאָר פון „אקוויטעבל״, וואָס שטראָפּירט מענשען פונ׳ם טוידט און האָט דערפון פּרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האָט מיר אַרויסגענומען אַ ביכעל און האָט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האָט שוין פערשטראַפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטאָרבען. און דאָס איז אַזאַ געשעפט, וואָס, אדרבה, וואָס מעהר מע שטאַרבט, איז אַלץ בעסער, סאַי פאַר די טוידטע, סאַי פאַר די לעבעדיגע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס איז דער שכל? דער שכל איז אַ פּראָסטער שכל. אשטייגער, נאַפּרימער, „אקוויטעבל״ האָט גענומען און האָט מיך אָפּגעשטראַפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קאַרבען. דאַרף איך צאָהלען פאַר דעם סך־הכל אַזעלכע צוויי־דריי הונדערטער אַ יאָהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטאַרב איך אוועק, חלילה, דאָס ערשטע יאָהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קאַרבען איז אַ מטבע. אלא וואָס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ס״ גליק. דאַרפען דיענען אָהן אַ שיעור מענשען, אַגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואָס האָבען אויך ווייב־און־קינדער און דאַרפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואָס זשע אַהרט דאָס מיך? דער חסרון איז, וואָס ניט אַ יעדער קאָן זיין איין אַגענט. איין אַגענט דאַרף, ראשית חכמה, געהן אָנ־געטהאָן פיין, אָבער מאַקי וואָס פיין הייסט: אַ שענעם גאַרניטער, אַ קאָלנער מיט מאַנקעטען, מעג זיין פּאַפּיערענע, אַבי ווייסע, אַ שניפּס אַ שענעם, נו און אַ קאַפּעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אָבער איז — שפּראַך. איין אַגענט מוז קאָנען שפּראַך. דאָס הייסט, ער דאַרף קאָנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבעררעדען

און פערדערן, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ'ם טוידט — און מעהר דארף מען ניט. הקיצור, מיין פארשוין דער אגענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אגענט, איין אויסגעצייכענטער אינ־קוויזיטאר.

איצט, זוגתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פער־שטהען דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספעקטאר און איין אגענט א אינקוויזיטאר. איין אגענט א אינקוויזיטאר הייסט גלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט. און איין אגענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרוזשנאי“ אגענט־אינ־ספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס. און איבער די אלע אגענטען, אינקוויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרוזשנאי“ אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם גענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו ווערען א גענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקוויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרוזשנאי“ אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז גאט העלפט, מע דערדינט זיך און מע ווערד א גענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ'ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, גענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט ווייניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא איינצור־שטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט אריין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע גיט מיר איין אדערויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערוויל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

גאָר נישקשה פון אַ קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט איבערערעדן און בין געוואָרען למזל איין אַגענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אַגענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראַל, וואָרום ביז דער גענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספּעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אדעס צו זייער גענעראַל אין „אַקוויטעבל“. וואָס האָט צו שאַפען אויף עטליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אכטצעהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פון'ם דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אַזאַ גרויסער, ווי דער טאַרעראַם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שאַרפע אויגען, און אַ פּנים'על אַ ליכטינס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: י ע ו ו ז ע ר ע ל. דעם גענעראַל'ס קאַנטאָר פערנעמט אַ גאַנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. אַ סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פּאַפּיערען, און אַגענטען דרעהען זיך ארום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפּעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. אַ טוידטער בין איך געווען, אַז מע האָט מיך אַריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעווזערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד געווען מיט אַ פּאַפּיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך געגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פון'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אַזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אדעס, געהאנדעלט מיט „לאָנדאָן“, און פון דאָרטען קיין יעהופּעץ, זיך געדרעהט ארום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה“ז“ און „פּוטיוויל“ און „לילעפּוטען“ און אַנדערע „פּאַפּיערלעך“ אין די מיליאָנען אַריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאַוואָדלעך, און ווי אַזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אפילו אַ שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפלאַקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאָג איך איהם, נישט גוט — שלים־שלים־מזל דורך מיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער גענעראַל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, נאָכספּאָדין מנחם־מענדעל? איהר געפעלט מיר; אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאָנט איהר. איך זאָג אייך נביאות, אַז מיט דער צייט וועט איהר זיין אַ גרויסער אגענט, טאַקי נאָר אַ גרויסער! דערוויילע בעקומט איהר איין אוואַנץ, פאָהרט ארוים אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דאָרט קען מען אייך אויסגעבונדען, און וויט מצליח"...

און כך הוה. איך האָב נאָר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבּ־לעך, אַזוי האָב איך מיך באַלד אויסגעקליידט בבגדי־מלכות. זאָלסט מיך זעהן, וואָלסט דו מיך ניט דערקענט. און אַ פּאָרטעפּעל האָב איך מיר געקויפט אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפּאַקט אהין ביכ־לעך מיט פּאַפּירען אַ גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך גע־לאָזט אויף גאָט'ס וועלט. קודם קיין בעסאַראַביע, אַ ווינקעל פון פּרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען מאַכען געשעפטלעך, שטראַ־פּירען און שטראַפּירען. דאַרף זיך מאַכען אַזוי, אַז איך האָב יאָהר־צייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאָיעזד לפּאָיעזד אין אַ קליין שטעד־טעל, עפּים אַ העק צו אַלדי. שוואַרצע יאָהר. איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אַז דאָס שטעדטעל האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פּנים'ער, מוסרים און יאַבערניקעס. פּער־ברענט וואָלט עס געמעגט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַז סע איז בעשערט איין אומגליק — דאַרף איך אקוראַט אָט דאָ, אין דעם שטעדטעל, האָבען יאָהרצייט, און פאַל אריין אין אַ בלאָטע, זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאָס הארץ האָט

מיר אָבער מאַקי געזאָגט, אַז איך וועל דאָ גוט ניט אָפּשניידען. נאָר אַז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּיס אַ תּירוץ? בין איך אַוועק גלייך אין בית־מדרש אריין און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגע־דאַווענט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצייט?" — זאָג איך: „יאָהרצייט". — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז אַ איד?" — זאָג איך: „פון דער גאָרער וועלט". — „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־מענדעל". — „קומט דאָך אייך שלום!" — און ער שטעקט מיר אָפּ אַ שלום־עליכם, און נאָך איהם דער גאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד אַרום מיר אַ רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאַפּען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואַנען איך בין און וואָס איז מיין טהועבץ? זאָג איך זיי: „איך בין איין אַגענט". — פרעגען זיי: „פון וואָס איין אַגענט? פון מאַשינעס?" — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין איין אַגענט אַ אינקוויזיטאָר פון „אַקוויטעבל". — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?" — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט". און איך געב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אַזוי מע שטראַפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי אַרום מיר מיט אָפענע מיילער, גלייך ווי מע וואָלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל אַ יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער אַ הויכער, אַ דאַרער, איין אויסגעבויגענער, מיט אַ נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און אַ גלאַנצענדיגער; אַ טבע האָט ער, אַז ער רעדט, צופּט ער די האָר פונ'ם בערדעל איינ־ציגווייז. דער אַנדערער — אַ נידעריגער אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ ציגיינער, מיט איין אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט ביי איהם קיין פּצון זייט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אַז ער שמייכעלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אַפּנים, יאָ פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראַפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען אַ זאָג געטהאָן איינס צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג"... איך האָב באַלד פערשטאַנען אָן די צוויי פּאַר־

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אנדערע; זיי פערשטעהען איין עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּים מאכען. און כך הוה. איך בין נאָר ארוים פון בית־מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט א ווײלע, מיר ווילען אייך עפּים פרעגען. אַט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאכען געשעפטען?"... — זאָג איך: „פאר וואָס ניט?" — מאכט צו מיר דער לאנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגעל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאנגער: „האנדלען זאָל מען מיט א פריץ". — „לעבען זאָלען די גוים"... — העלפט איהם אונ־טער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אַט אזוי געהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס א מעשה, אז אַט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער איינגענס א פּריץ א מאָל־ראוואן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אַפּט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פער־שטראָפּירען... זאָג איך: „אָך, פאר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אָץ להעשיר"... און עס איז געבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דארפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פריץ דעם מאָל־ראוואן. נאָר וואָס דען? איין זאך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרערען אויף דער אכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי געזעהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך גע־פּערערט אין בית־מדרש אריין דאווגען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־געדאווענט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעווארט דעם אנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּארשוינען. פאר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט געפרעגט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי'ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און אַ פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס'זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אַלע היום'ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר אַ טיאָך געטהאָן דאָס הארץ פאַר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָס הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאַלטען, ס'איז נישט מעשה מענש. אָפּגעדאַווענט פאַר זיך אויף איין פוס, חאַפּען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאַך איך צו זיי. מאַכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר'ט נישט אויף דער גאַס. איהר קענט נישט אונזער שטאָדט, ברענען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאַקי אין איינוועניגס עפּיס צובייסען"... אזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבוינגענער נאָז און טהוט אַ וואונק צו דעם וואָס מיט'ן אוינגעל, און יענער וואָס מיט'ן אוינגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושכ'־דיגע געסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז גאָט האָט געהאָלפען, מיר זענען בשלום געקומען.

אריינגעקומען אין אַ קליין פינסטער פעררויכערט שטיבעל מיט אַ סך פליעגען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי, מיט אַ גע־מאָהלטען מזרח, אַ רויטען טישטוך אויפ'ן טיש און מיט אַ לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פּאַפּיערענע אָפּגעבליאַקעוועטע קווייטען, האָבען מיר געטראָפען ביי'ם אויוועז אַ קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט אַ בלייך־איבערגעשראָקען פנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט אַ קוק געטהאָן מיט'ן איבערגעשראָקען פנים אויפ'ן מאַן, און דער מאַן האָט אַ זאָג געטהאָן צו איהר פאַרביינעהענדיג: „עסען!" — און ס'איז בעשאַפען געוואָרען אין איין כהרף־עין אַ טישטוך מיט אַ בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, און יענער וואָס מיט'ן אוינגעל איז אריינגעקומען, און

נאָך איהם האָט זיך אריינגעקאַטשעט אַ נפש פון אַ פּוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז, מיט פעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פיס,׳ וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דווקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער געהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזאַ גרויסען, אַזאַ שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פריץ דער מאָלדאַוואַן. דערזעהן דאָס פלעשעל בראָנפען אויפ׳ן טיש, האָט ער ארויסגע־לאָזט פון זיין פעטען בויך אַ פעטע שטימע אויף גוייש: „אָצע דאָברע דילאָ!“... גענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פריץ דער מאָלדאַוואַן האָט גענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכח ווייץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט׳ן אויגעל אַ זאָג אויפ׳ן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אַזוי אָרעם געקליידט; ער איז נאָר אַ קאַרגער“... און יענער, דער לאַנגער, גיט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפ׳ן ווינטער. „אָצע דאָברע די־לאָ!“ — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פריץ דער מאָלדאַוואַן, האַקט־אריין איין כוסה נאָך אַנדערער און פערבייסט מיט אַפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיטביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ׳ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר׳ען מיט׳ן אָדון מכח אייער עסק“... האָב איך מיך אוועקגע־זעצט מיט׳ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקעלע און האָב איהם אָני־דערגעלעגט אַ דרשה, איך וויים ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען! איך האָב איהם געגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען מענשען דאָס שטראַפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראַפירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אַז ער ווערט־אָן דאָס געלד אויף די על־

טערע יאַהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערגער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט׳ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איך, אַז ער בלייבט חלילה אָהן געלד, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאַק נאַפּיסאַנאָ או נאַס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאַטשיטסאַ, ביעדני חוזשע יאַק מערטווי. אַ פּאַטאַמו, זאָג איך, וואַשע בלאַהאָראָדיע, זאָג איך, זאַשטראַפּיראַי־טי סובי, זאָג איך, אַט סמערטי טשרעז סטאָ דוואַרצאַט ליעט, זאָג איך, נאַ דעסיאַט טיסיאַטשי“... „אַצע דאָברע דילאָ!“ — מאַכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיטביידע ליפּען, ווי אַ בלאָז־זאַק. איך פּיהל, אַז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, וויל איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאַנגער: „גענוג אייך צו דבר׳ען; נעמט ארויס דעם נייר און כתב׳עט־אָן וואָס מע בעדאַרף“... און יענער וואָס מיט׳ן אוינגעל טראָגט מיר אונטער אַ טינט און פעדער, און איך טהו־אָפּ אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אַז עס קומט צו חתמ׳ענען, שוויצט דער פריץ דער מאָלדאַוואַן נעבאַך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאַטען“. נאָכדעם געה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראַכ־טען, איך נעם איין אדרעויף, געב ארויס אַ קוויטאַנציע — און דאָס געשעפט איז געמאַכט.

נעקומען פאַר־נאַכט אויף דער אכסניא פריילּיך און געהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?“ — „וואָס זאָל זיך הערען?“ — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?“ — „וואָס פאַר אַ מזל-טוב?“ — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאַרבייט“... — „וואָסער געשעפטעל?“ — זאָג איך און מאַך מיך תמ׳עוואַטע. — „מיט׳ן פריץ“, — מאַכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פריץ?“ — „מיט׳ן גראָבען פריץ“. — „פון וואַנען ווייסט איהר, זאָג איך, אַז איך האָב געמאַכט אַ געשעפטעל מיט אַ פריץ?“... „ס׳איז אַזוי, זאָגט ער, אַ פריץ, ווי איך בין אַ רביצין“... — „וואָס זשע דען איז ער?“ —

„ער איז אַ פּיפּערנאָטער“, — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַריין. זעע איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאָטער“ און פון וואַנען ווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַפּנים, אַרויסגעזעהן פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעזונדער אין אַ חדר און האָט מיר גענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאַכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאַפּויר. לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאַל־זאַכען, וואָס ווען מע חאַפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אַוועק וו'יט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי אַרויס אַ דריטען, און אליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזינגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם אַרויסגעשטעלט פאַר זעהר אַ רייכען מאָלדאַוואַן, איז בסך־הכל אַ פּראָסטער לאַ־פּאַצאַן, זאָגט ער, אַ שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אָדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין אַ שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?“...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אַריינחאַפּען אויף אַ מינוט אין אַ טורמע אַריין! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט גע־וואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט. לאָזען זיי געהן כף־הקלע מיט זייער מאָלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ'ם טוידט. וואס מע קאן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאז גאט געבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאל שוין קומען אויפ'ן ארט בשלום. און מחמת איך האלט ביי פאהרען א ווייטען וועג, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, פון האמבורג וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־דערלעך זאלען לעבען. גאט זאל העלפען, זיי זאלען זיין געזונד און שטארק, און מע זאל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גריס שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

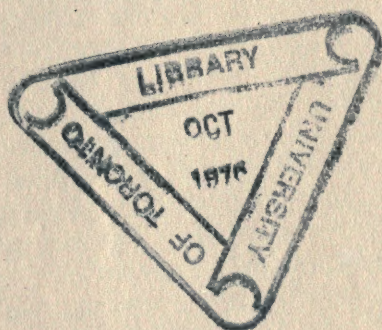
ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האב דיר גאר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאהר. זוגתי היקרה, איך פאהר קיין אמעריקע. נישט אליין — א גאנצע קאמפאניע פאהרען מיר. דאס הייסט, פאהרען פאהרען מיר, אייגענטליך, קיין האמבורג, און פון דארטען שוין קיין אמעריקע. וואס עפּיס קיין אמעריקע? ווייל אין אמעריקע, זאגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאלד, זאגט מען, וואלגערט זיך דארט אין די גאסען. געלד רעכענט זיך דארטען אויף טאלערס, און מענשען זענען דארטען בחשיבות גדול — א רענדעל א מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאר דאס אויבערשטע פון חריין! אלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאכען גוט, טאקי וואס גוט הייסט. די גאנצע וועלט פאהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דא איז נישטא וואס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האבען זיך אויסגעלאזט אלע געשעפטען. הייגט וויבאלד אז די וועלט פאהרט, פאר וואס זאל איך אויך ניט פאה־רען? וואס האב איך איינצושטעלען?... רק זאלסט גאר קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאג ווי נאכט, קיין זאך

וועט מיר נים זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העל־
פען, איך וועל, אם־ירצה־השם, בענגליקען, און בענגליקען וועל איך
געוויס, דאָס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאָג אויף דער גאַנצער
וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקאַרטען, פאַר דיר און פאַר די
קינדער, און וועל דיך אַרויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען
בכבוד, ווי די גרעסטע שררה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעס־
טען, קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאַלען.
און עס איז שוין טאַקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען
פון אַ וועלט צו זאָגען! רק נישט געזאָרגט און נישט גענומען זיך
צום האַרצען — מיר האָבען אַ שטאַרקען גאָט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטעז בוך.


LIBRARY
OCT
1976
UNIVERSITY
OF TORONTO